

Kontio Aura & Pietilä Paula

PALJASJALKAISEN SAA KYMMENELLÄ PENNILLÄ

Teatteri-ilmaisun ohjaaja palvelutaloissa

kulttuuriperinnön äärellä

Opinnäytetyö

CENTRIA AMMATTIKORKEAKOULU

Esittävän taiteen koulutusohjelma

Maaliskuu 2015

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Yksikkö Kokkola-Pietarsaaren yksikkö	Aika Maaliskuu 2015	Tekijä/tekijät Aura Kontio Paula Pietilä
Koulutusohjelma Esittävän taiteen koulutusohjelma		
Työn nimi Paljasjalkaisen saa kymmenellä pennillä – teatteri-ilmaisun ohjaaja palvelutaloissa kulttuuriperinnön äärellä		
Työn ohjaaja Minna Koivula Hilkka Hyttinen		Sivumäärä 74+18
Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jossa tutkitaan kulttuuriperintöä ja palvelutalo- ja teatteri-ilmaisun ohjaajan työkenttänä. Tutkimus on toteutettu etnografisin ja autoetnografisin menetelmin. Työ pohjautuu kahden teatteri-ilmaisun ohjaaja -opiskelijan yhteistyössä toteuttamaan projektiin etelä- ja länsisuomalaisissa palvelutaloissa. Tutkimuksen päätavoitteina oli luoda syvempää ymmärrystä tutkimuksen palvelutaloissa olevasta kulttuuriperinnöstä sekä teatteri-ilmaisun ohjaajan työhön liittyvistä mahdollisuuksista. Työssä kuvataan kulttuuriperinnöllisen materiaalin erilaisia muotoja, joita nousi esiin palvelutaloissa pidettyjen työpajojen aikana. Lisäksi kuvataan, miten palvelutalot koettiin teatteri-ilmaisun ohjaajan työkenttänä. Aineisto kerättiin työpajoissa kahdeksassa eri palvelutalossa kesällä 2014. Työpajat toteutettiin soveltavan teatterin metodein. Aineisto analysoitiin käyttäen sisällön analyysiä ja teemoittelua. Palvelutalojen tutkimus työkenttänä toi esiin joitakin kehityskohtia, joissa teatteri-ilmaisun ohjaajan ammattitaitoa voitaisiin käyttää palvelutalojen kehittämiseksi ympäristöltään laadukkaammiksi paikoiksi asukkailleen. Jos laitostumista saataisiin vähennettyä, ehkä kulttuuriperintö säilyisi rikkaampana suomalaisten vanhusten parissa. Tämä tutkimus osoittaa, että palvelutaloista löytyy kulttuuriperintöä, mutta sen ilmeneminen ja säilyminen ovat riippuvaisia vanhusten muistikapasiteetista ja kyvystä aktiiviseen toimintaan. Tutkimuksessa esitellään suomalaisista palvelutaloista kerätyn kulttuuriperinnöllisen materiaalin erilaisia muotoja.		
Asiasanat Hiljainen tieto, kulttuuri, kulttuuriperintö, muistot, osallistuminen, soveltava teatteri, taide ja hyvinvointi, tarina, teatteri-ilmaisun ohjaaja, vanhukset, vanhustyö.		

ABSTRACT

Unit Kokkola-Pietarsaari	Date March 2015	Author/s Aura Kontio Paula Pietilä
Degree programme Performing arts		
Name of thesis For ten pennies you get a barefoot girl – Drama instructor in nursing homes searching for cultural heritage		
Instructor Minna Koivula Hilkka Hyttinen		Page 74+18
This thesis work is a qualitative research. It investigates cultural heritage and nursing homes as a working field of a drama instructor. This research is based on ethnography and autoethnography. The thesis was implemented as a collaborative project by two drama instructor students in nursing homes in Western and Southern Finland. The main goals of this research were to create wider knowledge of cultural heritage and the possibilities of drama instructors work. This thesis describes different forms of cultural heritage which arose during the workshops in the nursing homes and how nursing homes were experienced as a working field of drama instructor. The material of this thesis was collected in workshops in eight different nursing homes during the summer of 2014. Workshops were implemented by methods of applied drama. The material was analyzed with content analysis and dividing material to different themes. The research of nursing homes as a working field showed some development areas where drama instructors expertise could be used to improve a nursing home to become a better environment for its inhabitants. If the institutionalisation could be minimized maybe the cultural heritage could stay richer among the elderly people in Finland. This thesis shows that there is cultural heritage in these nursing homes but it depends on the capacity of the memory and the ability to be active of elderly people. The variety of cultural heritage collected from nursing homes is presented in this thesis.		
Key words Applied theatre, art and social services, cultural heritage, culture, drama instructor, elderly people, memories, participation, senior work, story.		

Esipuhe

Opinnäytetyö on yhden ajanjakson loppu. Maaliskuussa 2015 opiskelumme esittävän taiteen koulutusohjelmassa ovat tulleet päätökseen. Toteutimme unelmamme ja opiskelimme itsellemme ammatin teatterialalta. Viimeiset neljä vuotta ovat valmistaneet meitä tulevaan, mitä ikinä se eteemme tuokaan.

Tämän opinnäytetyön aikana työskentelimme jo melkein valmiina ammattilaisina teatteri-ilmaisun ohjaajan työkentällä. Vuoden 2013 lopussa yli 65 vuotta täyttäneitä oli Suomessa 1 056 547 henkilöä (Tilastokeskus 2013). Kesällä 2015 kohtasimme vain pienen osan tästä vanhemmasta sukupolvesta, mutta saimme unohtumattomia kokemuksia, jotka sytyttivät meissä palon jatkaa maamme kulttuuriperintöön ja vanhemman kansan viisauteen tutustumista. Olemme todella kiitollisia sekä palvelutalojen henkilökunnalle, että asukkaille antamastanne mahdollisuudesta tutustua meille tuntemattomaan maailmaan.

Ylpeinä tutkintonimikkeestämme kiitämme ohjaavia opettajiamme Hilikka Hyttistä ja Minna Koivulaa tuesta opinnäytetyömme aikana, sekä kaikesta siitä kritiikistä, yllytyksestä, opetuksesta ja ohjauksesta, joita teiltä opiskelujemme aikana olemme saaneet. Suuri kiitos myös koulutusohjelmamme johtajalle Raisa Eklomalle esittävän taiteen kapteenina. Olet ohjannut esittävän taiteen laivaa sillä äärettömän tiedon ja taidon otteella, jota suuresti kunnioitamme. Työhuoneesi ovi on ollut aina avoinna polkuaan etsiville esittävän taiteen opiskelijoille. Kiitos siitä.

Kiitos myös kaikki vierailevat opettajat, kanssaopiskelijat ja ylipäätään kaikki te, jotka olette kulkeneet kanssamme teatterin ja taiteen kentällä. Haikein, mutta odottavaisin mielin lähdemme kohti uusia haasteita mukanaamme Centria ammattikorkeakoulusta saamamme elämäneväät.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

ESIPUHE

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 TUTKIMUKSEN ARVO- JA TIETOPERUSTA	3
2.1 Arvolähtökohdat	3
2.1.1 Arvona kulttuuriperinnön säilyttäminen suomessa	3
2.1.2 Arvoina vanhemman kansan hyvinvointi. kunnioittaminen ja viisaus	5
2.2 Käsitteelliset lähtökohdat	7
2.2.1 Kulttuuriperintö	7
2.2.2 Kulttuuriperintö tutkimuksessamme	8
2.2.3 Hiljainen tieto osana kulttuuriperintöä ja tutkimustamme	9
2.3 Ammatilliset lähtökohtamme	11
2.3.1 Teatteri-ilmaisun Ohjaaja	11
2.3.2 Soveltava teatteri tutkimuksessamme	12
2.3.3 Draamatyöskentely	12
3 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYSTEN MUODOSTUMINEN	14
3.1 Tutkimuksen tavoitteet	14
3.2 Tutkimuskysymysten muodostuminen prosessissa	15
3.2.1 Prosessilähtöisyys tutkimuksessa	15
3.2.2 Tutkimuskysymysten muodostuminen	16
4 AINEISTO	18
4.1 Tutkimuskenttänä palvelutalot	18
4.2 Tutkimusmateriaalin kerääminen	19
4.2.1 Työpajojen suunnittelu	19
4.2.2 Aineiston kerääminen: Työpaja palvelutaloissa	20

4.2.3 Materiaalin käsittely	23
5 MENETELMÄT	25
5.1 Tutkimusmenetelmä	25
5.2 Elämän tarinat osana tutkimusta	28
5.3 Tutkijoina kaksi teatteri-ilmaisun Ohjaajaa	29
5.4 Aineiston ja menetelmien reliabiliteetti ja validiteetti	30
6 TULOKSET JA POHDINTA – MILLAISTA	
KULTTUURIPERINTÖÄ ON TUTKIMUKSEN PALVELUTALOISSA?	33
6.1 Tulokset: Millaista kulttuuriperintöä on tutkimuksen palvelutaloissa?	33
6.1.1 Elämän eri osa-alueet ja niihin liittyvät muistot	34
6.1.2 Muistoissa esiintyvät elementit	35
6.1.3 Yhteisöllisyyttä nostattavat muistot	36
6.1.4 Mieltä vaivaavat muistot	37
6.1.5 Eroavatko vanhemman sukupolven ja nuoremman sukupolven muistot ja kokemusmaailma toisistaan?	37
6.2 Pohdintaa liittyen tutkimuskysymykseen millaista kulttuuriperintöä on tutkimuksen palvelutaloissa?	40
6.2.1 Mitä vanhukset muistavat?	40
6.2.2 Vanhemman ja nuoremman sukupolven kokemusmaailmojen erot ja yhtäläisyydet	43
7 TULOKSET JA POHDINTA – MILLAISIA PALVELUTALOT	
OLIVAT TYÖKENTTÄNÄ TEATTERI-ILMAISUN OHJAAJALLE?	46
7.1 Tutkimuspäiväkirjojen analyysissä löydetyt teemat	46
7.2 Millaisia palvelutalot olivat työkenttänä teatteri-ilmaisun ohjaajalle?	47
7.2.1 Teatteri-ilmaisun ohjaajan kohtaamat haasteet palvelutaloissa	47
7.2.2 Työkenttänä Palvelutalo	50
7.2.3 Ohjaajan rooli työpajassa	55
8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA TULEVAISUUS	58

8.1 Nuoremman sukupolven näkökulmia	58
8.2 Kritiikkiä ja kehitysideoita: tulevaisuuden työpajatoiminta palvelutaloissa	60
8.3 Palvelutaloissa työskentelyn suhde omaan ammatti-identiteettiin	63
8.4 Uhkana laitostuminen	65
8.5 Lopuksi	67

LÄHTEET

LIITTEET

KUVIOT

Kuvio 1. Tiedon muodon muutoksen ketju

TAULUKOT

Taulukko 1. Vanhemman sukupolven kokemusmaailman
tunnistettavuus teatteri-ilmaisun ohjaaja-tutkijoille

1 JOHDANTO

“Paljasjalkaisen saa kymmenellä pennillä”, sanoi eräs palvelutalon asukas, kun näki kahden teatteri-ilmaisun ohjaajan esiintyvän ilman kenkiä. Tämä oli yksi ensimmäisistä kommenteista, joita saimme kiertäessämme palvelutaloja kulttuuriperinnön jäljillä. Kommentti sisälsi menneiden vuosikymmenten arvoja, avasi ovet palvelutalojen kulttuuriperinnön maailmaan ja säilyi kirkkaana mielessämme koko prosessin ajan.

Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jossa kaksi teatteri-ilmaisun ohjaajaopiskelijaa on tutkinut kulttuuriperintöä suomalaisissa palvelutaloissa. Tutkimus tapahtui prosessilähtöisesti, jolloin tutkimuskysymykset tarkentuivat prosessin edetessä. Tutkimuksen käytännön osuus tapahtui kahdeksassa eri palvelutalossa eri puolilla Suomea kesän 2014 aikana.

Tutkimuksessamme tarkastelemme prosessin aikana keräämäämme materiaalia ja peilaamme sitä valitsemaamme lähdekirjallisuuteen, sekä tutkimuspäiväkirjoihimme. Tutkimusta on tehty etnografisin ja autoetnografisin ottein, eli pitkälti omiin subjektiivisiin kokemuksiin peilaten. Erittelemme kokemuksiamme ja havaintojamme palvelutaloista kulttuuriperinnön lähteenä, sekä osana teatteri-ilmaisun ohjaajan työkenttää.

Tutkimuksen taustalla on ollut huoli vanhemman sukupolven tiedon ja taidon katoamisesta ja samalla suomalaisen kulttuuriperinnön unohtumisesta ja köyhtymisestä. Kulttuurialan tulevina ammattilaisina olemme kiinnostuneita omista kulttuurisista juuristamme ja niiden suhteesta omaan nykypäivän maailmankuvaamme. Halusimme tutkia millaista kulttuuriperintöä vanhempi sukupolvi kantaa mukanaan ja kuinka me sitä teatteri-ilmaisun ohjaajina pystymme löytä-

mään. Tähän tarkoitukseen rakensimme osallistavan työpajan, jossa toimimme vuorovaikutuksessa palvelutalojen asukkaiden kanssa. Prosessin edetessä meille tarkentui millaisen kulttuuriperinnöllisen lähteen palvelutalot teatteri-ilmaisun ohjaajalle muodostavat. Kulttuuriperintöä käsittelevä tutkimuskysymys 1. tarkentui seuraavanlaiseksi: Millaista kulttuuriperintöä on tutkimuksen palvelutaloissa?

Tutkimuksessa kulkee vahvana myös hyvinvoinnin aspekti. Teatteri-ilmaisun ohjaajina halusimme tarjota palvelutaloille virkistystoimintaa asukkaiden henkisen hyvinvoinnin edesauttamiseksi. Pyrkimyksenämme oli toteuttaa projekti palvelutalojen asukkaiden ja henkilökunnan ehdoilla, kulttuuriperinnöllisen tavoitteen ohjaamana.

Valitsimme käytännönsuuden kohteeksi palvelutalot, sillä uskoimme niiden kautta tavoittavamme vanhemman sukupolven edustajia. Valinnan taustalla vaikuttivat myös ammatilliset tavoitteet. Koulutusohjelmamme ei ole tarjonnut meille varsinaisia vanhustyön opintoja, joten halusimme laajentaa omaa osaamistamme, sekä tutkia voisiko teatteri-ilmaisun ohjaaja työskennellä vanhustenhoiton alueella. Näin muodostui tutkimuskysymys 2. Millaisen työkentän tutkimuksen palvelutalot teatteri-ilmaisun ohjaajalle tarjoavat?

Tutkimuksemme keskittyy aineettomaan kulttuuriperintöön, jota nousi esiin vuorovaikutuksellisissa työpajoissa 65 - 102 -vuotiaiden palvelutalojen asukkaiden kanssa. Käsittelemme tutkimuksessamme myös hiljaista tietoa osana palvelutalojen kohtaamisia, sekä avaamme soveltavan teatterin ja draamatyöskentelyn käsitteitä. Pohdimme valitsemiemme työtapojen toimivuutta ja havainnollistamme tutkimuksessa esiin nousseita sukupolvien välisiä eroja.

2 TUTKIMUKSEN ARVO- JA TIETOPERUSTA

Tässä luvussa avaamme arvoja tutkimuksemme taustalla, sekä tutkimuksemme kannalta olennaisia käsitteitä ja niiden merkitystä tutkimuksessamme.

2.1 Arvolähtökohdat

2.1.1 Arvona kulttuuriperinnön säilyttäminen Suomessa

Suomen perustuslaissa on määritelty vastuu ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä. Lain (11.6.1999/731, 20§) mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Aineettoman kulttuuriperinnön merkitystä kuvaa myös Suomen sitoutuminen Unescon aineettoman kulttuuriperinnön yleissopimukseen vuoden 2013 toukokuusta lähtien (Marsio 2014). Suomessa toimii myös Suomen kulttuuriperinnön säätiö, joka vaalii sille uskottua ja tuleville sukupolville säilytettävää kulttuuriperintöä (Suomen Kulttuuriperinnön Säätiö). Me haluamme sekä tutkijoina, teatteri-ilmaisun ohjaajina että henkilökohtaisella tasolla kantaa vastuumme yhteisestä kulttuuriperinnöstä keräämällä vanhemmalta sukupolvelta kulttuuriperinnöllistä materiaalia ja tutustumalla palvelutalojen asukkailta löytyvään vanhemman sukupolven tietoon. Näin voimme kenties omalta osaltamme ehkäistä kulttuuriperinnön unohtumista. Koemme vanhemman sukupolven viisauden ja tietämyksen tärkeäksi ja kulttuuriperinnöllisesti arvokkaaksi.

Kirjoittaessaan tahdosta säilyttää, vaalia tai edistää jotakin sen itsensä vuoksi Knuutila (2008, 13) nostaa esiin arvot ja arvovalinnat. Opiskelumme esittävän taiteen parissa on kasvattanut meistä kulttuurialan asiantuntijoita, mikä osaltaan

on opettanut meitä arvostamaan kulttuurimme traditioita. Mielestämme kulttuurin tietoinen vaaliminen ja sen historian tunteminen on välttämätöntä myös kulttuurin kehittymisen kannalta. Historian tunteminen edesauttaa tulevaisuuden ymmärtämistä ja on merkityksellistä myös yksilön kasvun kannalta. Knuutilan (2008, 14) mukaan identiteetti muodostuu kansallisesta muistista ja itsekäsityksestä, tahdosta nähdä oma elämä osana sen kansan historiaa, johon on syntynyt. Näin ollen koemme suomalaisen kulttuuriperinteen tärkeänä osana sekä omaa historiaamme että suomalaisuuden historiaa. Teatteri-ilmaisun ohjaajina meille on tärkeää tuntea kulttuurinen taustamme, jotta voimme paremmin ymmärtää nykypäivän kulttuurista ympäristöä ja kasvaa monipuolisiksi kulttuurialan ammattilaisiksi.

Tutkimuksemme yhtenä lähtökohtana oli huoli sukupolvien välisestä kuilusta ja vanhusten eristymisestä yhteiskunnasta. Jos kuilu kasvaa liian isoksi nuoremman ja vanhemman sukupolven välillä, katoaa samalla myös osa kulttuuriperinnöstä. Miten kulttuuriperintö siirtyy sukupolvelta toiselle nykyaikana, kun vanhuksset eivät ole samalla lailla osana perheiden arkea kuin vuosikymmeniä sitten?

Vanhempi sukupolvi on elänyt erilaisen nuoruuden verrattuna omaan nuoruuteemme. Vaikka olemmekin saman maan kansalaisia, on ikäpolviemme välissä eroja. Ympäristömme on muuttunut ja maailma pienentynyt. Vanhempi sukupolvi on joutunut selviytymään sota-ajasta, kun taas oma sukupolvemme on syntynyt teknologisen vallankumouksen ja uudistuksen keskelle. Voimmeko ymmärtää vanhemman sukupolven kokemusmaailmaa vai onko välillämme kuilu?

2.1.2 Arvoina vanhemman kansan hyvinvointi, kunnioittaminen ja viisaus

Halusimme, että työskentelymme kaikissa työvaiheissa näkyy vanhemman sukupolven kunnioitus. Arvostamme maamme vanhinta väestöä kulttuuria ja elämäkokemusta mukanaan kantavina yksilöinä. Projektimme ja tutkimuksemme alkuvaiheista asti oli selvää, että työmme palvelutaloissa on oltava sellaista, mikä tuo asukkaille hyvinvointia ja iloa. Lähdimme keräämään heiltä kulttuuriperintöä, minkä lisäksi halusimme antaa heille yhdessäolon hetkiä ja kulttuurielämyksiä. Siksi rakensimme työpajamme esityksellisen osuuden varaan ja pyrimme kaikessa toiminnassamme toimimaan palvelutalojen asukkaiden ehdoilla.

Suomen lähi- ja perushoitajaliiton puheenjohtaja Silja Paavola kertoo mielipidekirjoituksessaan Ilkka-lehdessä 8.10.2014 Suomen vanhustenhoidon tilasta huolestuttavasti. Paavolan (2014) mukaan päättäjien viesti on käytännössä ollut, ettei Suomella ole varaa huolehtia vanhuksistaan hyvin. Paavola (2014) kuvaa epäreiluna sitä, miten emme pysty huolehtimaan heistä, jotka ovat luoneet hyvinvoinnin Suomeen, taistelleet rintamalla ja kotona, maksaneet veroja ja kasvattaneet lapset ja jotka nyt tarvitsevat apua. Kansanedustaja Inkeri Kerola puolestaan puhuu Suomenmaa-lehdessä 07.03.2015 ihmisarvoisen vanhuuden tärkeydestä. Kerolan (2015) mukaan vanhustenhoidon palvelurakenteiden tavoitteina tulee olla hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sekä toimintakyvyn ylläpitäminen. Kerola (2015) tähdentää, että ihmisarvoisen vanhuuden periaatteisiin kuuluu itsemääräämisoikeus, oikeudenmukaisuus, osallisuus, yksilöllisyys ja turvallisuus. Teatteri-ilmaisun ohjaajina ja tutkijoina haluamme tehdä työmme, ihmisarvoisen vanhuuden periaatteita noudattaen ja vanhemman sukupolven hyvinvointia osaltamme tukien.

Kalhaman ja Vartiaisen (2006, 4-5) mukaan kaikille sivistysvaltioille on ominaista näkemys, jossa mahdollisuus kulttuuriin osallistumiseen on oltava kaikilla,

jolloin kulttuuria on tuettava yhteisin varoin, muiden peruspalveluiden tavoin. On siis tärkeää turvata ikäihmisten kulttuurinen tasa-arvo - kulttuurinen osallistuminen sekä kulttuurin kuluttajana että sen tuottajana (Sosiaali- ja terveysministeriö 2011, 20). Teatteri-ilmaisun ohjaajina olemme halunneet tämän prosessin avulla viedä taidetta ja kulttuuria palvelutalojen iäkkäille asukkaille, jotka eivät välttämättä pääse kulttuurin ja taiteen äärelle, vaikka kiinnostusta olisikin. Jokaisella ihmisellä tulee olla oikeus nauttia yhteisestä kulttuuriperinnöstä sukupuolesta, iästä, asuinpaikasta tai varallisuudesta riippumatta (Suomen Museoliitto 2014).

Teatteri-ilmaisun ohjaajina uskomme taiteella ja kulttuurilla olevan positiivisia vaikutuksia hyvinvointiin. Kaskiharju ja Sarjakoski (2008) kirjoittavat Ikäinstituutin Kulttuuriketju julkaisussa taiteen ja kulttuurin merkityksestä vanhemmalle väestölle ja toteavat taiteen edistävän hyvinvointia ja parantavan elämänlaatua ja näin ollen olevan myös hyvän arjen osatekijöitä. Anne Hokkasen kokoaman Keski-Suomen taidetoimikunnan raportin (2011) mukaan taide- ja kulttuuritoiminta on itseisarvoista ja on jokaisen perusoikeus nauttia niistä, jolloin taide ja kulttuuri ovat jo itsessään osa hyvinvointia. Teatteri-ilmaisun ohjaajina uskomme taiteen ja kulttuurin avulla ihmisen voivan kokea olevansa osana yhteisöä ja yhteiskuntaa. Viemällä taidetta ja kulttuuria palvelutaloihin annetaan sen asukkaille mahdollisuus osallistua ja olla osana toimintaa, joka on osallistujalle sekä yksilöllisellä, että yhteiskunnallisella tasolla merkityksellistä. Kaskiharjun ja Sarjakosken (2008) mukaan yhteisöllisyys ja jaetut kokemukset lievittävät yksinäisyyttä, sekä ehkäisevät masennusta. Koemme, että tällaisten yhteisten kulttuuristen hetkien toteuttaminen on osa teatteri-ilmaisun ohjaajan ammattitaitoa.

Tässä työssä oletuksemme yhteiskunnassamme vallitsevasta sukupolvien välisestä kuilusta linkittyivät huoleen vanhusten hyvinvoinnista palvelutaloissa. Olimme huolissamme palvelutalojen asukkaiden eristymisestä ja unohtamisesta suljettujen ovien taakse. Sosiaali- ja terveysministeriön raportissa (2011, 20)

esitetty seuraava ajatus kulttuuriaktiviteettien vaikutuksista tuki omia ajatuksiimme kulttuuriaktiviteettien tarpeellisuudesta palvelutaloissa. Kulttuuriaktiviteettien kautta ikäihmiset tulevat "näkyviksi"; tälle "näkyväksi tulemiselle" on yhteiskunnassa vahva tilaus, se muokkaa asenteita, murtaa myyttejä ja stereotypioita (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2011, 20).

2.2 Käsitteelliset lähtökohdat

2.2.1 Kulttuuriperintö

Kulttuuriperintö on kaikkialla ympärillämme. Kulttuuriperintöä ovat esimerkiksi museoon talletetut esineet, ihmisen ja luonnon yhteiselosta kertova kulttuuriympäristö, tai esimerkiksi sukupolvelta toiselle siirtyvä puhuttu perinne. Kulttuuriperintö tarjoaa ihmiselle mahdollisuuden paikallistaa itsensä ajallisesti, tilallisesti ja sosiaalisesti. Kulttuuriperintö kertoo ihmiselämän historiasta. Kulttuuriperinnön kautta on mahdollista oppia tuntemaan sekä omaa, että muiden yhteisöjen kulttuureja. Kulttuurimme ja sen konkreettiset ilmaukset ovat jatkuvassa muutoksessa. Nykyhetki on tulevaisuudessa kulttuuriperintöä. (Suomen Museoliitto 2014.)

Miksi tietoisuus kulttuuriperinnöstä on tärkeää? Opetus- ja kulttuuriministeriön (2013) mukaan kulttuuriperinnön ymmärtäminen edesauttaa kulttuurien välistä dialogia ja vahvistaa ihmisten kunnioitusta erilaisia elämäntapoja kohtaan. Opetus- ja kulttuuriministeriö (2013) painottaa myös, että kulttuuriperinnön tunnetuksi tekeminen on merkityksellistä silloin, kun sen myötä välitetään sukupolvelta toiselle tärkeitä tietoja ja taitoja, mikä on tärkeää etenkin erilaisten vähemmistö-

töjen ja valtaväestön yhteiselon sujumisen kannalta. Tuomi-Nikula, Haanpää ja Kivilaakso (2013, 14) kertovat kulttuuriperinnön määrittelyn olevan haastavaa, sillä käsitteen alle asetetaan melkein mikä tahansa menneisyyteen liittyvä ilmiö ja kaikki historian jäljet, jolloin käsite laajenee ja epämääräistyy, niin että joidenkin tutkijoiden mukaan sen käyttö tieteen instrumenttina on kyseenalaista.

Kulttuuriperintö jaotellaan aineettomaan ja aineelliseen kulttuuriperintöön (Opetus ja kulttuuriministeriö, 2013). Opetus ja kulttuuriministeriön (2013) mukaan aineeton kulttuuriperintö voi olla suullista perinnettä, esittävää taidetta, sosiaalisen elämän käytäntöjä, rituaaleja ja juhlamenoja, ilmaisuja, käytäntöjä, tietoja ja taitoja tai välineitä, esineitä sekä näihin liittyviä paikkoja. Tässä tutkimuksessa tutkimme suomalaisissa palvelutaloissa asuvilla vanhuksilla olevaa aineetonta kulttuuriperintöä.

2.2.2 Kulttuuriperintö tutkimuksessamme

Tutkimuksessamme pyrimme siihen, että kulttuuriperintö käsitteenä ei paisu liian suureksi, konkreettisten määritelmien tavoittamattomaksi abstraktiksi, jonka alle mikä vain ilmiö sopii. Määritimme kulttuuriperinnön tutkimusprosessimme ja teatteri-ilmaisun ohjaajan näkökulmista tutkimuksen alkaessa tehden siihen kuitenkin selventäviä lisämääritteitä prosessin aikana samalla, kun ymmärryksemme asiasta kasvoi. Valitsimme työskentelyämme ohjaamaan seuraavat määritelmät kulttuuriperinnöstä:

1) Westin (2010,1) määritelmä: Kulttuuriperintö on menneisyyden jälki, jolla on erityistä merkitystä ihmisen, yhteisön tai paikkakunnan arjelle ja identiteetille.

2) Suomen museoliiton (2014) määritelmä: Kulttuuriperintö tarjoaa ihmiselle mahdollisuuden paikallistaa itsensä ajallisesti, tilallisesti ja sosiaalisesti. Kulttuuriperintö kertoo ihmisten elämästä eri aikoina ja antaa meille mahdollisuuden oppia tuntemaan sekä omaa että muiden yhteisöjen kulttuureja.

3) Oma tarkentava määritelmä: Kulttuuriperintö voi olla, ääneen puhuttuja sanoja tai hiljaista tietoa.

Nämä määritelmät tuntuivat tarpeeksi konkreettisilta, kun tutkimuskenttänä olivat palvelutalot ja kulttuuriperintöä lähdettiin etsimään yksityishenkilöitä kohdatten. Kulttuuriperinnön keräämisellä tutkielmassamme tarkoitetaan toimintaa, jossa me teatteri-ilmaisun ohjaajina kohtaamme palvelutalojen asukkaita ainutkertaista kulttuuriperintöä mukanaan kantavina yksilöinä, ja pyrimme kuulemaan ja kuuntelemaan millaisia tarinoita, ajatuksia ja muistoja heillä on, sekä kohtaamaan kaiken sen hiljaisen tiedon, jota he mukanaan kantavat. Näistä kohtaamisista pyrimme saamaan talteen ja säilyttämään mahdollisimman paljon. Menetelmistä, joilla tähän pyrimme on kerrottu luvussa 5.

2.2.3 Hiljainen tieto osana kulttuuriperintöä ja osana tutkimustamme

Hiljaista tietoa on vaikea ilmaista sanoin. Se on hyvin henkilökohtaista ja vaikeaa muotoilla niin, että se voitaisiin siirtää toisille. Hiljaista tietoa ovat henkilökohtaiset käsitykset, näkemykset ja aavistukset. Yksilön toiminta, kokemukset, arvot, ihanteet ja tunteet sisältävät hiljaista tietoa. (Moilanen, Tasala & Virtainlahti 2005, 28.)

Vanhemmalla sukupolvella on jo korkeamman ikänsä puolesta enemmän kokemuksia elämästä, kuin nuoremmalla sukupolvella. Elämän aikana opitut tavat,

traditiot, normit, sekä konkreettiset taidot ovat osa yksilön elämän aikana kerättyä tietoa, joita vuorovaikutuksellisissa kohtaamisissa välittyi sekä tietoisesti, että tiedostamatta. Kohtaamisissa välittyi keskustelujen ja tarinoiden lisäksi eleitä, ilmeitä, tunteita ja tunnelmia. Koimme, että kaikki vastaanottamamme materiaali ei ollut vain sanallisella tasolla, vaan olimme tekemisissä myös hiljaisen tiedon kanssa.

Hannele Koivunen (1998, 80-81) kirjoittaa fokusoidusta ja hiljaisesta tiedosta. Koivusen (1998, 80-81) mukaan fokusoitu tieto määrittelee juuri käsittelemäämme asiaa ja tekee sen näkyväksi, kun taas käsittelyssä välttämätön taustatieto on hiljaista tietoa. Koivusen (1998, 80-81) mukaan fokusoitua tietoa on mahdollista arvioida kriittisesti, koska se on ilmaistu eksplisiittisesti, kun taas hiljaisen tiedon kohdalla dokumentoitavissa oleva kriittinen päättelyketju ei ole mahdollinen.

Tutkimuksessamme näemme hiljaisen tiedon suurena osana kulttuuriperinnöllistä materiaalia. Palvelutaloissa kohtasimme valtavat määrät hiljaista tietoa, mutta emme pysty sitä tässä tutkimuksessa analysoimaan tai tietoisesti raportoimaan. Hiljainen tieto on läsnä kaikkialla ja koko ajan (Koivunen, 1998, 80-81). Tästä johtuen voidaan ajatella hiljaisen tiedon kulkevan koko ajan tutkimuksemme mukana ja toimivan käsittelylle välttämättömänä taustatietona, ja näkyvän tätä kautta tutkimustuloksissamme.

Kuvataiteilija Kalle Hammin mukaan (2013, 95) hiljainen tieto, intuitio ja taide voivat olla tietämisen tapoja. Draamatyöpajoissamme työskentelimme edellä mainittujen elementtien parissa. Myös tarinat olivat suuressa osassa työpajoissa. Moilanen, Tasala & Virtainlahti (2005, 60) kirjoittavat tarinankerronnan olevan yksi tapa omaksua hiljaista tietoa.

2.3 Ammatilliset lähtökohtamme

2.3.1 Teatteri-ilmaisun ohjaaja

Teatteri-ilmaisun ohjaajia valmistuu ammattikorkeakoulujen esittävän taiteen koulutusohjelmista. Koulutusohjelma sisältää monipuolisesti esittävän ja osallistavan teatterin muotoja. Opiskelut valmistavat teatteri-ilmaisun ohjaajat työskentelemään niin harrastus- kuin ammattikentällä moninaisissa ja monialaisissa työtehtävissä. Centria-ammattikorkeakoulun internetsivustolla (Centria) teatteri-ilmaisun ohjaajan kuvataan toimivan taidealan ohjaus-, opetus ja suunnittelutehtävissä teatteriryhmissä, taiteen perusopetuksessa sekä harrastajateatterikentällä. Nuoriso- ja sosiaalityön alueilla teatteri-ilmaisun ohjaaja soveltaa taiteen osaamistaan yhteistyössä hyvinvointialojen ammattilaisten kanssa (Centria).

Palvelutaloissa työpajatoiminnan toteuttajina toimimme paitsi tietysti omina persooninamme myös alamme pian valmistuvina ammattilaisina; teatteri-ilmaisun ohjaajina. Esittävän taiteen koulutusohjelmassa opiskellessamme olemme oppineet paljon vastaavissa projekteissa käytettäviä toimintamalleja. Esittävän taiteen koulutusohjelmaan ei kuulunut erityisesti vanhustyöhön kohdennettuja opintoja, eikä kummallakaan meistä ollut aikaisempaa kokemusta palvelutaloissa työskentelystä. Opinnot ovat kuitenkin luoneet vahvan ammatillisen pohjan, josta osaamistaan pystyi soveltamaan myös palvelutalojen ympäristöön. Erityisesti soveltavan teatterin, esiintyjyyden ja ohjaajuuden opinnot olivat hyödyksi tässä kontekstissa. Opintoihin sisältynyt asiakaslähtöinen työskentely soveltavan teatterin kentällä, sekä aiempi käytännön kokemus työpajatyöskentelystä edesauttoi palvelutaloissa toimimista.

2.3.2 Soveltava teatteri tutkimuksessamme

Teerijoki ja Lintunen (2001, 131) kertovat soveltavan teatterin olevan kaikkea teatteritoimintaa, jossa liikutaan perinteisen teatterin ja draamaprosessien väli- maastossa. Teerijoki ja Lintunen (2001, 131) nostavat soveltavan teatterin ominaispiirteiksi yhteisöllisyyden ja yhteiskunnallisuuden. Työpajakokonaisuutemme tapahtui palvelutalojen yhteisöissä ja siinä pohdittiin yhteiskuntaa vanhusten omien nuoruusmuistojen kautta. Pyrimme osallistamaan osallistujia mahdollisimman paljon sekä esityksellisen osuuden että työpajaosuuden aikana, sillä tavoitteena oli saada palvelutalojen asukkaat osallistumaan mahdollisimman aktiivisesti. Soveltava teatteri tässä kontekstissa tuntui luontaiselta työskentelytavalta vuorovaikutuksellisuutensa takia. Taiteesta puhuttaessa voidaan laajasti ajateltuna todeta, että kaikki taide on vuorovaikutusta (Kalhama 2006, 118). Tämä näkyi myös draamatyöpajoissamme, sillä kaikki mitä niissä syntyi ja tapahtui, oli seurausta vuorovaikutuksesta meidän, teatteri-ilmaisun ohjaajien ja heidän, osallistujien välillä.

2.3.3 Draamatyöskentely

Teatteri-ilmaisun ohjaajina työskentelimme palvelutaloissa pitkälti draaman keinoin. Palvelutaloissa pitämämme työpajat perustuivat draamatyöskentelyyn. Työpajan tarkempaa rakennetta avaamme luvussa 4.2.2.

Draamatyöpajassa kaikki läsnäolijat ovat osallistujia, eikä ulkopuolisia katsojia ole. Alussa tehdyn yhteisen draamasopimuksen myötä sovitaan ja sitoudutaan tulevaan työskentelyyn. Ohjaaja ehdottaa ryhmälle työmuotoja, joilla jokaisella on oma tehtävänsä teeman tarkastelussa. Draaman keinoin työskenneltäessä useimmat työtavat ovat yksinkertaisia, jotta kuka tahansa voivat käyttää niitä myöhemmin. Näyttämötilaa ei etäännytetä katsomosta ja muutenkin toiminnassa vältetään taiteellisen elämyksen mystifiointia. Sen sijaan pyritään lähentämään taidetta arjen kokemuksiin. Draamallinen prosessi voi olla leikkivä, kevyt ja silti päätyä syvään tunne-elämykseen. (Ventola 2005, 60-62.)

Koskenniemen (2007, 33) mukaan draamatoiminnan keskiössä on subjektiivinen tunteen ja tuntemuksen arvokkuus suhteessa analyttiseen, rationaaliseen, ”viralliseen” tietoon. Näin oli myös työpajoissamme. Kaikkien ajatukset, tunteet ja kokemukset olivat arvokkaita. Koskenniemi (2007, 33) toteaa, että tunteet kertovat, kuinka ihminen suhtautuu asioihin, mitä arvomaailmaa hän kantaa ja mitä asiat hänelle merkitsevät. Hänen (2007, 33) mukaansa toiveet ja pelot, halut ja inhot ovat yhtä todellisia reaktioita asioihin, kuin tietäminen ja ajattelu.

3 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYSTEN MUODOSTUMINEN

Tässä luvussa avaamme tutkimuksemme tavoitteita. Kerromme myös tutkimuksemme prosessilähtöisyydestä, ja miten tutkimuskysymykset tarkentuivat prosessin aikana. Tutkimuskysymyksiä avaamme tarkentavien alakysymysten avulla.

3.1 Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksen ylempänä tavoitteena oli lisätä ymmärrystä kulttuuriperinnöstä ja siitä, miten kulttuuriperinnön säilymistä voidaan edistää. Tähän pyrittiin seuraavilla tutkimustavoitteilla:

- 1) Kulttuuriperinnöllisen materiaalin kerääminen palvelutalojen asukkailta
- 2) Palvelutalojen kartoittaminen osana mahdollista teatteri-ilmaisun ohjaajan työkenttää
- 3) Oman ammatti-identiteetin ja sen kasvun tutkiminen projektin aikana.

Kulttuuriperintöä tutkittaessa ja kulttuuriperinnöllistä materiaalia etsittäessä tavoitteena ei ollut löytää uutta historiallista tietoa yhteiskunnastamme, vaan kartoittaa ihmiselämän tapahtumia, tekoja ja kokemuksia, joita ei välttämättä kirjata historian kirjoihin, ja joita ei opeteta koulussa. Nämä tapahtumat kuitenkin ovat olennainen osa sitä kulttuurista kokonaisuutta, missä 20-40-luvulla syntyneet suomalaiset ovat eläneet, ja jota he ovat rakentaneet. Nämä asiat ovat tehneet

historian sellaiseksi, kuin se on, vaikkei niitä historiallisina tapahtumina tai tekoina mihinkään kirjatakaan. Ne ovat kokemuksia, joita vanhukset edelleen kantavat mukana muistoissaan.

3.2 Tutkimuskysymysten muodostuminen prosessissa

3.2.1 Prosessilähtöisyys tutkimuksessa

Toimintamalli läpi tutkimuksemme oli prosessilähtöinen. Tutkimuksessamme se tarkoittaa tietynlaista joustavuutta. Kaikkia tutkimukseen liittyviä kysymyksiä ja seikkoja ei ollut päätetty ja määriteltä etukäteen, vaan tutkimussuunnitelmaa ja tutkimusta muokattiin vielä prosessin aikana. Tutkimusta tehtiin siis osittain prosessin ehdoilla ja prosessin ohjaamana. Tällä pyrittiin varmistamaan, että käytännön prosessi ei palvele ainoastaan tutkijoita tavoitteineen, vaan myös palvelutalojen asukkaita.

Prosessilähtöisessä tutkimuksessamme työskenneltiin ilman hypoteesia ja pyrittiin löytämään tärkeät tutkittavat asiat prosessista ja prosessin aikana syntyneen tiedon ohjaamana. Hypoteesittomuudesta Eskola ja Suoranta (1998, 20) kertovat, että laadullisen aineiston analyysissä tutkijan odotetaan yllättyvän ja oppivan uutta tutkimuksen edetessä. Lähdimme tähän tutkimukseen hypoteesittomasti. Eskolan ja Suorannan (1998, 20) mukaan tutkijan tulisi tällöin olla mahdollisimman tietoinen tutkimukseen liittyvistä ennakko-oletuksistaan. Meillä oli odotuksia koskien aineiston saamista, mistä on lyhyesti kerrottu luvussa 6.2.1. Meillä oli myös oletus sukupolvien välisestä kuilusta, mistä kerromme luvussa 2.1.1. Tutkija voi muodostaa itselleen työhypoteeseja, eli arvauksia,

siitä mitä mahdollisesti paljastuu analyysissä, mutta aineistoa ei analysoida näiden hypoteesien todistamiseksi, vaan tutkimusaineiston voidaan ajatella avaavan pikemminkin uusia näkökulmia, kuin vahvistavan olemassa olevia (Eskola & Suoranta 1998, 20). Tutkimuksemme tavoitteena ei ollut minkään hypoteesin todistaminen. Prosessin kulusta kerromme lisää luvussa 4.

3.2.2 Tutkimuskysymysten muotoutuminen

Prosessin aikana tavoitteemme tarkentuivat tutkimuskysymyksiksi. Ensimmäinen tutkimustavoite eli kulttuuriperinnöllisen materiaalin kerääminen palvelutalojen asukkailta muuntui päätutkimuskysymykseksi: Millaista kulttuuriperintöä tutkimuksen palvelutaloista löytyy? Nimitämme tätä kysymystä tutkimuskysymys 1:ksi. Toinen tutkimustavoite eli palvelutalojen kartoittaminen osana mahdollista teatteri-ilmaisun ohjaajan työkenttää muuntui toiseksi tutkimuskysymykseksi: Millaisia palvelutalot olivat työkenttänä teatteri-ilmaisun ohjaajalle? Nimitämme tätä kysymystä tutkimuskysymys 2:ksi. Kolmas tutkimustavoite eli teatteri-ilmaisun ohjaajan ammatti-identiteetin ja sen kasvun tutkiminen projektin aikana ei saanut omaa tutkimuskysymystään, sillä tämä tavoite sisältyy molempiin edellisiin tutkimuskysymyksiin.

Palvelutalovierailukokemustemme perusteella prosessimme aikana tarkensimme kysymyksiä useaan otteeseen, kun uuden tiedon ja kokemuksen valossa ymmärsimme paremmin, mitä voimme kysyä. Tutkimuskysymys 1 eli millaista kulttuuriperintöä tutkimuksen palvelutaloista löytyy, tarkentui seuraaviksi alakysymyksiksi:

- Mitä palvelutalojen vanhukset muistavat?
- Mitkä asiat korostuvat tai nousevat erityisesti esiin kerätystä kulttuuriperinnöllisestä materiaalista?
- Eroavatko vanhemman sukupolven ja nuoremman sukupolven muistot ja kokemusmaailmat toisistaan?
- Miten aikakausi tai ajankuva näkyy vanhuksilta kerätyssä materiaalissa?
- Mitkä ovat teatteri-ilmaisun ohjaajan mahdollisuudet kerätä kulttuuriperintöä?

Tutkimuskysymys 2 eli millaisia palvelutalot olivat työkenttänä teatteri-ilmaisun ohjaajalle, tarkentui seuraaviksi alakysymyksiksi:

- Millainen on teatteri-ilmaisun ohjaajan rooli ja paikka palvelutaloissa?
- Millaisia havaintoja teimme palvelutalojen asuinoloista ja –käytännöistä?
- Mitkä ovat teatteri-ilmaisun ohjaajan mahdolliset työtavat palvelutalojen virkistystoiminnassa?
- Millaisia haasteita teatteri-ilmaisun ohjaaja kohtaa palvelutaloissa?
- Mikä on draaman ja teatterin funktio teatteri-ilmaisun ohjaajan työssä, kun työkenttänä on palvelutalo?

4 AINEISTO

Tässä luvussa avaamme tutkimuksemme aineiston keräämistä ja käsittelyä. Kerromme tutkimuskentästä ja esittelemme vaiheittain prosessia, jonka tarkoituksena oli tutkimusmateriaalin kerääminen.

4.1 Tutkimuskenttänä palvelutalot

Tutkimuskenttänä toimivat palvelutalot ja tutkittavina niiden asukkaat Pohjanmaan ja pääkaupunkiseudun alueella. Vierailimme yhteensä kahdeksassa palvelutalossa Helsingissä, Pornaisissa, Kokkolassa, Kälviällä ja Kannuksessa. Palvelutalojen asukkaat olivat iältään 65-102 -vuotiaita ja enemmistöltään naisia. Tutkittavien joukko oli syntyperältään homogeeninen; työpajoihimme osallistuneet olivat kaikki syntyperältään suomalaisia. Työpajoissa oli mukana myös vaihteleva määrä hoitajia, jotka auttoivat tarvittaessa osallistujia, mutta eivät itse osallistuneet varsinaisiin työpajaosuuksiin. Hoitajilla on kuitenkin ollut positiivinen vaikutus tutkimuksen toteutumisen kannalta, sillä he ovat auttaneet osallistujia tarvittaessa ja näin ollen heidän läsnäolonsa on ollut tutkimuksemme kannalta merkityksellistä.

Edellä mainitun lisäksi on syytä huomioida myös meidän tutkijoiden vaikutus tutkimukseen. Valintamme, toimintatapamme, persoonamme ja sosiaaliset taitomme ovat vaikuttaneet kaikkiin palvelutaloissa syntyneisiin kohtaamisiin, joista tämän tutkimuksen aineisto on peräisin, joten osaltaan myös meidät teatterilmaisun ohjaajina on laskettava mukaan tutkimuskenttään.

4.2 Tutkimusmateriaalin kerääminen

4.2.1 Työpajojen suunnittelu

Tutkimusmateriaalin kerääminen tapahtui palvelutaloissa järjestämässämme työpajoissa. Nämä työpajat muodostivat tutkimuksemme pohjan. Suunnittelemisen aloitimme keväällä 2014. Haimme apurahaa kahdelta eri säätiöltä. Alkuperäisen suunnitelman mukaan olisimme kiertäneet palvelutaloja koko Suomen laajuudella ja rahoittaneet matkakustannukset hakemallamme apurahalla. Apurahaa ei kuitenkaan projektillemme myönnetty, joten tutkimusalue supistui Pohjanmaan ja Pääkaupunkiseudun laajuiseksi.

Työsuunnitelmassamme (LIITE1) keväällä 2014 kuvasimme tulevan projektimme olevan yhdistelmä kulttuuri-, teatteri- ja hyvinvointityötä. Tavoitteeksi asetimme tuolloin vanhusten hyvinvoinnin edistämisen palvelutaloissa sekä vanhemman kansan viisauden, kulttuurillisten voimavarojen ja kulttuuriperinnön säilyttämisen. Projektin teemaksi nimesimme sanojen ja tarinoiden voiman, joiden merkitystä ihmiselämässä halusimme tutkia yhdessä vanhemman sukupolven kanssa. Kaksoistavoitteeseemme sisältyi sekä kulttuuriperinnön tavoittaminen, että palvelutalojen asukkaiden arjen ilahduttaminen. Halusimme antaa heille mahdollisuuden tulla kuulluksi ja huomioiduksi. Pyrimme luomaan työpajastamme virikkeellisen ja viihdyttävän sekä helposti lähestyttävän.

Toukokuussa 2014 suunnittelimme yhdessä työpajarungon ja käsikirjoitimme, sekä harjoittelimme työpajaan sisältyvän esityksen. Ennen työpajoja valmistimme myös rekvisiitan ja hankimme puvustusta.

Osana puvustusta olleet mekot olivat omilta isovanhemmiltamme lainattuja ja peräisin 50-luvulta. Näin pyrimme pääsemään mahdollisimman lähelle tavoitte-
lemaamme 40-50 lukujen estetiikkaa.

Projektin alkuvaiheessa otimme yhteyttä suoraan palvelutaloihin ja sovimme vierailuista. Yhdessä palvelutalossa kävimme vierailemassa ennen työpajaa. Muiden palvelutalojen kanssa puhuimme puhelimitse työpajavierailun käytän-
nönasioihin liittyvät seikat. Työpajat palvelutaloissa alkoivat kesäkuun alussa.

4.2.2 Aineiston kerääminen: Työpaja palvelutaloissa

Ennen ensimmäiseen palvelutaloon menoa olimme sopineet, että mikäli työpaja ei tunnu toimivalta, niin sen rakennetta ja sisältöä muutetaan ennen seuraavaan palvelutaloon menoa. Ensimmäinen työpaja oli kuitenkin positiivinen yllätys, emmekä kokeneet tarpeelliseksi muuttaa varsinaista työpajan muotoa. Olimme kuitenkin alusta alkaen miettineet vaihtoehtoisia toimintatapoja erilaisten tilan-
teiden varalle.

Sovelsimme työpajaa tilannekohtaisesti sen mukaan, miten koimme parhaaksi kussakin palvelutalossa. Pyrimme pitämään kaikessa osallistumisessa matalan kynnyksen, jotta mahdollisimman monella palvelutalojen asukkaalla olisi mah-
dollisuus osallistua työpajaamme. Huomioimme jo alkuvaiheessa sen, että draamatyöpajaan osallistuminen on todennäköisesti palvelutalojen asukkaille vieras ja uusi asia, jonka takia vältimme teatteritermien käyttöä ja puhuimme sen sijaan yhteisistä tuokioista, jotka sisältävät esityksen sekä yhteistä keskus-
telua ja tekemistä. Aloitimme aina esittelemällä itsemme, sekä kertomalla, mitä

työpajassamme tulee tapahtumaan. Kysyimme kaikkien paikalla olleiden nimet - sekä palvelutalon asukkaiden, että hoitajien. Kerroimme, että kenenkään ei ole pakko osallistua, mutta toivoimme sitä kuitenkin kaikilta. Teimme draamasopimuksen osallistujien kanssa, eli kerroimme asukkaille mitä työpajassa tehdään, kauanko se kestää ja mitä he voivat odottaa, jotta asukkailla olisi turvallinen olo osallistua työpajaan.

Tämän jälkeen siirryimme esitykselliseen osuuteen. Esityksemme kertoi kahden tytön illasta tanssilavojen pyörteissä ja sisälsi dialogin lisäksi runoja, laulua ja tanssia. Esityksen kesto oli noin 20 minuuttia. Olimme pyrkineet luomaan esitykseen 40- ja 50- lukujen estetiikkaa sekä puvustuksella, että lavastuksella. Dialogissa esiin nousi ns. konservatiivinen arvomaailma. Esimerkiksi sukupuoli-roolit, kielellinen ilmaisu, nimet ja illanviettotapa olivat näkemyksemme mukaan nykyaikaan verrattaessa erilaisia. Esityksen käsikirjoituksen kirjoitimme itse työpajoja varten. Käsikirjoitus perustui omaan kuvaamme tuosta ajasta.

Esityksen jälkeen virittelimme keskustelua ja kysyimme katsojilta, mitä he olivat nähneet, mitä oli tullut mieleen ja oliko jokin esityksessämme ollut tunnistettavaa. Usein keskustelu alkoi tansseista, joista melkein kaikilla paikasta riippumatta oli kokemuksia. Osallistujien kunnosta ja vireystasosta riippuen jatkoimme käyttäen vaihdellen seuraavia työtapoja; yhteinen muistojen maalaus, sanataideteos, nuoruusmuistojen maisema ja aistien herättämät mielikuvat. Muistojen maalauksen teimme niin, että keskustelimme osallistujien nuoruudesta ja maalasimme osallistujien kertomuksia kaikille näkyväksi. Sanataideteoksessa keräsimme jokaiselta sanan ennalta määrätyn aiheen mukaan, kuten ”minulle tärkeää on”. Lopuksi luimme kerätyt sanat ja lauseet kaikille ääneen. Nuoruusmuistoja kiersimme keräämässä kaikilta yksitellen ja nekin luimme lopulta kaikille ääneen.

Aistien tuomia mielikuvia herättelimme esimerkiksi niin, että annoimme osallistujien haistella erilaisia mausteita ja yrtejä, joista he sitten sanoivat mitä heille tuli niistä mieleen. Lopetimme työpajan kiittämällä osallistujia ja annoimme kaikki yhdessä itsellemme aplodit.

Jokaisessa työpajassa arvioimme sekä työpajan, että sen sisältämien harjoitteiden kestoja osallistujien aktiivisuuden ja jaksamisen mukaan. Mikäli osallistujat tuntuivat olevan väsyneitä, tai todella sairaita pyrimme keventämään työpajaosuutta osallistujien jaksamisen mukaan. Usein ainakin joku osallistujista lähti pois heti esityksellisen osuuden jälkeen, eivätkä kaikki aina halunneet, tai pystyneet osallistumaan kaikkeen. Työskentelyssämme emme korostaneet tietoisesti ohjaajan rooli. Pyrimme sen sijaan korostamaan kohtaamista ja yhdessäoloa. Palvelutalojen asukkaat olivat selvästi tottuneet olemaan ohjattavina ja asetelma tuntui toimivan luontevasti.

Paikasta riippuen osallistujia oli vaihdellen kahdestakymmenestä seitsemäänkymmeneen henkilöön. Kaikissa palvelutaloissa yhtä lukuunottamatta hoitajat olivat mukana työpajassa auttamassa vanhuksia. Erään palvelutalon kesäjuhlassa paikalla olivat myös omaiset, jotka osallistimme keräämään palvelutalon asukkailta nuoruusmuistoja. Hoitajien läsnäolo helpotti omaa työtämme, sillä he tunsivat osallistujat entuudestaan ja tiesivät millainen kapasiteetti kullakin oli osallistua. Hoitajat kertoivat esimerkiksi niiden osallistujien nimen, jotka eivät itse pystyneet puhumaan ja auttoivat osallistujia liikkumisessa ja muissa tarpeissa.

Työpajan loputtua jäimme vielä paikalle keskustelemaan halukkaiden kanssa. Työpajat ajoittuivat usein iltapäivälle ennen palvelutalon yhteistä kahvihetkeä. Jäimme siis kahvittelemaan asukkaiden kanssa ja tällöin myös keskustelu tuntui

sujuvan luontevammin, kuin työpajassa. Kahvittelun lomassa meillä oli mahdollisuus keskustella yksittäisten henkilöiden kanssa pidempään ja kuunnella heidän tarinoitaan kiireettömässä ympäristössä. Kuulimme esimerkiksi erään rouvan elämäntarinan ja toisen rouvan kertomuksen hänen elämänsä kahdesta eri miehestä.

4.2.3 Materiaalin käsittely

Kierrettyämme kahdeksassa palvelutalossa, meillä oli aineistoa tarpeeksi tutkimuksen tekemiseen. Olimme käyneet keskusteluja keskenämme jokaisen palvelutalovierailumme jälkeen, ja näin myös kartuttaneet ajatusmaailmaamme liittyen palvelutaloissa kokemiimme asioihin. Kesän aikana keräämämme aineisto muodostuu palvelutalon asukkaiden kanssa keskustellessamme tehdyistä muistiinpanoista, vanhusten kanssa tehdyistä sanataideteoksista ja vanhusten kertomusten pohjalta tehdyistä maalauksista. Palvelutalovierailujemme aikana pyrimme kirjaamaan ylös mahdollisimman hyvin kaikki kuulemamme tarinat, muistot ja ajatukset.

Aineistona toimivat myös tutkimuspäiväkirjamme, joita prosessin aikana säännöllisesti kirjoitimme. Tutkimuspäiväkirjamerkintöjä on väliltä 1.5.2014-30.8.2014. Molemmilla meistä oli omat henkilökohtaiset päiväkirjamme. Keräsimme tutkimuspäiväkirjoihimme kokemuksiamme koko prosessin ajalta. Pyrkimyksenämme oli kirjata tutkimuspäiväkirjoihin palvelutalokäynteihimme liittyntä faktaa, sekä kaikki kokemukset vierailuistamme.

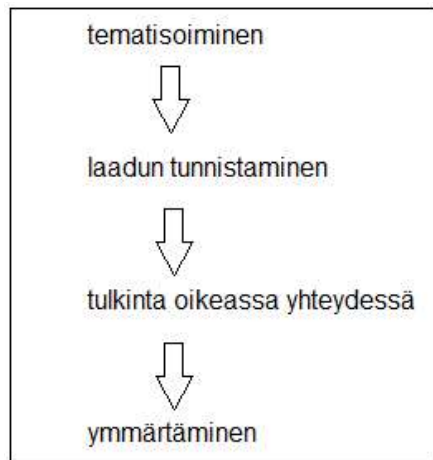
Projektin lopussa tutkimme työpäiväkirjojamme ja palautimme mieliimme myös jo alkukesästä tapahtuneita asioita. Kiinnitimme palvelutaloissa tehdyt seinämaalaukset ja sanataideteokset työskentelytilamme seinille. Post-it lapuilla kommentoimme seinämaalauksia, aina kun jotain ajatuksia niihin liittyen syntyi. Nämä ajatukset liitimme myöhemmin tutkimuspäiväkirjoihimme. Lopuksi kirjoitimme tietokoneella kaiken vanhainkodeissa kerätyn tekstimuotoon taipuvan materiaalin helpommin käsiteltävään muotoon tekstitiedostoksi. Tässä tekstitiedostossa esiintyi myös kaikki se tieto, joka oli kuvallisessa muodossa tallennettu seinämaalauksiin. Seinämaalaukset toteutettiin palvelutaloissa niin, että jokaisen kuvan pohjalla oli jonkun vanhuksen tarina tai ajatus, jonka myös samalla kirjasimme ylös, jolloin litterointi vaiheessa meidän ei tarvinnut tulkita kuvia. Myös sanataideteosten sanat liitettiin tekstitiedostoihin. Käydessämme läpi aineistoa päätimme yhdistää kaikista kahdeksasta palvelutalosta kerätyn materiaalin yhdeksi aineistoksi, sillä eri alueiden tai eri palvelutalojen välillä ei ollut materiaalissa huomattavissa sellaisia eroja, joita olisi tämän aineiston perusteella pystynyt tutkimaan. Kun olimme yhdistäneet materiaalin, aloitimme sisällöllisen analyysin. Analyysin tuloksista kerromme tarkemmin luvuissa 6 ja 7.

5 MENETELMÄT

Tässä luvussa avaamme tutkimusmenetelmämme laadullisia, etnografisia ja autoetnografisia piirteitä, sekä selvitämme aineiston analyysimenetelmiämme. Kerromme myös narratiivisesta työskentelytavastamme, jossa elämän tarinat nähdään tietona. Näiden lisäksi kerromme tarkemmin roolistamme teatteri-ilmaisun ohjaaja-tutkijoina. Lopussa pohdimme reliabiliteetin ja validiteetin toteutumista tutkimuksemme kohdalla.

5.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkielma on luonteeltaan laadullinen eli pyrkii lisäämään monipuolista ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Tällöin peruslähtökohtana tutkimuksen aineistossa on sen teoreettinen edustavuus eli tutkittavat tapaukset nähdään esimerkkinä jostakin yleisestä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Laadullisessa tutkimuksessa teoria voi olla muodoltaan teesi, maksiimi tai ohje, tai teoria voi olla yleinen kuvaus niistä laaduista tai laatujen rakentumisista, joita tutkimuskohteena tematisoitiin (Varto, 2005, 166). Tässä tutkimuksessa pyritään kuvaamaan tutkimiemme ilmiöiden erilaisia laatuja. Palvelutaloissa tapahtuneissa kohtaamisissa keräsimme materiaalia uuden tiedon luomiseen. Juha Varton (1992, 73) mukaan uudeksi tiedoksi ja ymmärrykseksi materiaali muuttuu, kun jäsentellemme, tematisoimme ja refleктоimme saamaamme materiaalia. Juha Varto (1992, 73) kertoo tutkimuksessa tapahtuvan tietämisen muodonmuutoksen syntyvän tietoisesta käsitteellistämisen kautta, jota alla oleva ketju kuvaa:

KUVIO 1. Tiedon muodon muutoksen ketju (Mukaillen Varto, 1992, 73).

Tässä tutkimuksessa tutkimme ihmisiä ja heidän kokemusmaailmaansa muistojen, tuntemusten, mielikuvien, aistihavaintojen ja tunteiden kautta. Tarkastelemme vanhemman sukupolven elämismaailmaa oman elämismaailmamme lävitse. Elämismaailma on hyvin erilainen kuin luonnollinen maailma, sillä luonnollinen maailma muodostuu luonnontapahtumista ja elämismaailma merkityksistä (Varto, 1992, 24). Tutkimuksessamme olemme subjektiivisten merkitysten ja kokemusten äärellä, jotka yhdistettynä luovat kuvan vanhemman sukupolven kokemuksista ja muistoista. Laadullisessa tutkimuksessa elämismaailmaa tarkastellaan merkitysten maailmana, jossa merkitykset ilmenevät ihmisen toimintana, päämäärien asettamisina, suunnitelmina, hallinnollisina rakenteina, yhteisöjen toimina ja päämäärinä ja muina vastaavina ihmisestä lähtöisin olevina ja ihmiseen päätyvinä tapahtumina (Varto, 1992, 24).

Tutkimuksemme on toteutettu etnologisin menetelmin, sillä tutkimuksemme pohjautuu pitkälti omiin kokemuksiimme ja kohtaamiseen tutkimuskentällä. Finngerroos ja Jouhki (2014, 84) kertovat kirjassaan etnologinen kenttätö ja tutkimus tutkijan roolista yhdistelijänä, tulkitsijana ja täydentäjänä. Etnologiassa empiirinen eli kokemusperäinen tutkimus pohjautuu tutkijan itse keräämiin ja tallet-

tamiin aineistoihin, joista tutkija yhdistelemällä ja erilaisia tutkimusmenetelmiä soveltaen muodostaa tutkimustuloksen, jolloin kenttätutkimusmenetelmät, eivät ole tiukasti vakiintuneita, vaan tutkijan on sovellettava menetelmiä tutkimus- ja tutkimuskohdekohtaisesti (Fingerroos ja Jouhki, 2014, 84).

Tutkimuksessamme tutkimme omia kokemuksiamme, ja sitä miten koemme muiden kertomukset ja kokemukset. Tämä tuo tutkimukseemme autoetnografisen vivahteen. Autoetnografinen tutkimusote hälventää tutkijan ja tutkimuskohteen välistä rajaa ja mahdollistaa kertomisen tavan, jossa minän ja toisen välinen ero vähenee, ja kokemusten kautta kuvattavasta maailmasta tulee yhteinen, jaettu tila ja merkitysten vuoropuhelu on mahdollista (Valkeapää 2012, 74). Valkeapää (2012, 72-73) kirjoittaa, että hänen omassa autoetnografisessa tutkimuksessaan toisten ymmärtäminen tulee mahdolliseksi itsensä ymmärtämisen kautta, ja vaikka toisen kokemuksesta ei voi tulla omaa kokemusta, niin merkitysten jakaminen on mahdollista. Tässä tutkimuksessa olemme rakentaneet ymmärrystä tutkittavista asioista nimenomaan omien kokemustemme ymmärtämisen kautta.

Aineiston analyysissä käytimme sisällön analyysiä. Sisällön analyysissä Tuomen ja Sarajärven (2002, 105, 109-116) mukaan aineistoa analysoidaan yhtäläisyyksiä ja eroja etsien, sekä aineistoa tiivistämällä. Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa ensin pirstaloidaan, jonka jälkeen se käsitteellistetään ja lopuksi järjestellään uudelleen kokonaisuuksiksi niin että, tutkittavasta ilmiöstä muodostuu tiivistetty kuvaus, jonka voi yhdistää laajempaan kontekstiin ja muihin aiheeseen liittyviin teorioihin (Tuomi & Sarajärvi, 2002, 105, 109-116).

Toteutimme sisällön analyysin aineistolähtöisesti. Sisällön analyysiin kuuluvaa pirstaloimista ja uudelleen järjestämistä teimme teemoittelemalla aineistoa. Teemoja eli keskeisiä aiheita muodostetaan useimmi-

ten aineistolähtöisesti etsimällä tekstimassasta sen osia yhdistäviä (tai erottavia) seikkoja, mutta myös teorialähtöinen, jonkin tietyn viitekehyksen tai teorian mukaisesti ohjautuva teemoittelu on mahdollista (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006).

5.2 Elämän tarinat osana tutkimusta

Palvelutaloissa keräsimme materiaalia narratiivisin menetelmin kuunnellen vanhusten kertomia muistoja ja tarinoita. Vanhusten huonon kunnon takia valitsimme keräävämmme tarinoita suullisesti, sillä kirjoittaminen ei olisi suurimman osana kohdalla ollut mahdollista. Narratiiviset tarkastelutavat soveltuvat tutkimukseen, joissa ollaan kiinnostuneita yksilöiden vapaasti kertomista asioista, tarinoista omasta elämästään, jolloin tutkimuksen keinoin voidaan esimerkiksi tarkastella, miten henkilökohtaiset tarinat suhteutuvat kulttuuriin kertomuksiin; millaisia kulttuurisia elementtejä tarinoihin sisältyy ja miten kulttuuriset konventiot vaikuttavat kertomusten muodostamiseen (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006).

Tutkimuksemme aikana kuulimme erilaisia tarinoita, jotka osallistujat halusivat meille jakaa. Krappala ja Pääjoki (2003, 125) kirjoittavat elämän ja tarinoiden yhteydestä ja tarinoiden jakamisen merkityksestä. Heidän (2003, 125) mukaansa elämäntarinat muuttuvat todeksi vasta kun ne voidaan sekä kokea omiksi että jakaa. He (2003, 125) viittaavat hermeneutiikkaan, jonka näkökulmasta elämä ja tarina ovat kietoutuneita toisiinsa siten, että persoonallinen identiteetti on tulosta kokemuksen ja tarinan suhteesta.

Inhimillinen kulttuuri kiteytyy narratiivisuudessa. Nykypäivän ihminen on tarinalisuuden ympäröimä; kuluttaminen, oppiminen, ihmissuhteet ja terveys nähdään narratiivisina kerotmuksina. Narratiivisuuden perinne ylettyy nykypäivästä kauas historiaan. Ennen kirjoitustaitoa kerrontaperinne on ollut ainoa tapa säilyttää kansan tarinoita ja tietoa. Suulliset tarinat ovat eläneet ihmisyyhteisöjen muistissa pitkään. (Ventola & Renlund 2005, 56.)

Tarinoiden kanssa työskentely on meille teatteri-ilmaisun ohjaajina ominaista; olemme tottuneet tuottamaan ja kertomaan tarinoita eri keinoin, sekä analysoimaan niiden merkityksiä. Moilanen, Tasala & Virtainlahti (2005, 60) kirjoittavat, että tarinankerronta vapauttaa tarinan muodossa hyvin henkilökohtaisia tiedon elementtejä, jotka ovat tuttuja tarinankertojalle vain alitajunnan tasolla. Näin meillä oli työpajoissakin mahdollista päästä kosketuksiin osallistujien syvempien ajatusten ja tuntemusten kanssa heidän kertoessaan meille valitsemiaan tarinoita.

5.3 Tutkijoina kaksi teatteri-ilmaisun ohjaajaa

Tutkimuksessamme olennaiseksi näkökulmaksi nousee teatteri-ilmaisun ohjaajan näkökulma. Tutkimusta tehdessämme olimme viimeisen vuoden teatteri-ilmaisun ohjaajaopiskelijoita. Tässä vaiheessa opintojamme teatteri-ilmaisun ohjaajan identiteetti oli jo vahva osa meitä. Tästä johtuen tutkimuksemme suodattuu väistämättäkin teatteri-ilmaisun ohjaajan tulokulmien läpi. Katseemme tutkimuskentällä keskittyi luontaisesti havainnoimaan tapahtumia, tilanteita ja ilmiöitä, joille teatteri-ilmaisun ohjaajan ammatissa olemme oppineet herkiksi. Tällaisia ilmiöitä ovat esimerkiksi taide, ilmaisu, vuorovaikutus ja läsnäolo.

Pyrkimys objektiiviseen tutkijaan ei ole tämänkaltaisen tutkimuksen kohdalla mielekästä. Päinvastoin koimme hyödylliseksi, että tutkimuksessamme, jossa tutkitaan palvelutaloissa kahden teatteri-ilmaisun ohjaajan toteuttamaa kulttuuriperinnön tutkimusprosessia ja palvelutaloja teatteri-ilmaisun ohjaajan työkentänä, analysoimme aineistoamme ja tulkitsemme saamiamme tuloksia teatteri-ilmaisun ohjaaja-tutkijoina. Yhtenä tutkimustavoitteenamme oli havainnoida teatteri-ilmaisun ohjaajan ammatti-identiteettiämme ja sen kasvua prosessin aikana. Tällainen tavoite tuo tutkimukseemme reflektiivisen sävyn. Näemme, että tutkimuksestamme on enemmän hyötyä ammattikentällemme, kun se on selkeästi teatteri-ilmaisun ohjaajan näkökulmasta tehty. Pyrimme pitämään näkökulman läpinäkyvänä koko tutkimuksen ajan.

5.4 Aineiston ja menetelmien reliabiliteetti ja validiteetti

Yksinkertaisimmillaan aineiston ja menetelmien reliabiliteetti eli luotettavuus tarkoittaa tulosten toistettavuutta ja validiteetti eli pätevyys tutkimusmenetelmän kykyä mitata sitä, mitä sen on tarkoitus mitata (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2014). Sekä reliabiliteetin että validiteetin kannalta on tärkeää, että tutkimuskysymykset, tutkimusasetelma ja aineiston keruu ja tutkimusmenetelmät ovat selkeästi ja tarkasti kuvattuna (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Jyväskylän yliopiston internetsivustolla tutkijatohtori Leena Hiltunen (2009) sanoo, että validiteettia arvioitaessa on huomioitava, kuinka hyvin tutkimusote ja siinä käytetyt menetelmät vastaavat sitä ilmiötä, jota halutaan tutkia. Tämän tutkimuksen tutkimusmenetelmiä ja aineistoa kuvataan luvuissa 4 ja 5 mahdollisimman huolellisesti, jotta menetelmien validiteetin tarkastelu olisi mahdollista.

Aineiston ja menetelmien kuvausten perusteella tutkimustulosten toistaminen olisi mahdollista, jos se yleensäkin olisi mahdollista. Todellisuudessa tutkimuksemme hetkessä kohtaamiseen perustuva luonne tekee tästä mahdotonta. Tutkimme jokaista ihmistä ainutlaatuisena, jatkuvasti muuttavana yksilönä ja jokaista kohtaamista näiden ihmisten kanssa ainutlaatuisena hetkenä, jota ei koskaan ole mahdollista toistaa täysin samanlaisena. Tutkimuksessamme pyrimme tekemään läpinäkyväksi sen, että tutkimuksemme käsittää tietyn ikäryhmän yksittäisten edustajien ja meidän teatteri-ilmaisun ohjaaja-tutkijoiden tietynä hetkellisinä ajanjaksoina tapahtuneiden kohtaamisten aikana syntynyttä tietoa. Tutkimuksemme on siis validi kuvaamaan näissä kohtaamisissa syntynyttä tietoa.

Jotta tutkimuksemme pysyisi mahdollisimman luotettavana, pyrimme tuomaan tutkimuksemme aikana kohtaamamme haasteet ja ongelmat esille selkeästi, jotta lukijan on mahdollista nähdä tutkimuksen tuloksiin vaikuttaneet seikat mahdollisimman hyvin. Seuraavassa erittelemme tutkimuksemme haastekohtia, joiden vaikutuksia tuloksiin pohdimme prosessin aikana.

1. Vanhusten mahdollisen johdateltavuuden vaikutus saatuun tietoon.

Palvelutalovierailujemme jälkeen mietimme millä tavoin vanhusten johdattelu vaikuttaa tapahtumiin työpajamme aikana, ja millä tavoin se vaikuttaa työpajojen aikana keräämäämme materiaaliin, ja sitä kautta tutkimuksen tuloksiin? Tästä haasteesta kerromme lisää luvussa 7.2.1.

2. Saadun materiaalin niukkuus.

Palvelutalojen ilmapiiri yllätti meidät passiivisuudellaan. Edes niukan materiaalin kerääminen vaati paljon työtä meiltä ohjaajina. Tutkimuksen luotettavuuden ja pätevyyden kannalta onkin oleellista pohtia, millaisia päätelmiä voidaan tämän

kokoisen aineiston perusteella tehdä? Tästä haasteesta kerromme lisää luvussa 7.2.1. Luvussa 8.2 pohditaan kriittisesti omaa toimintaamme teatteri-ilmaisun ohjaajina ja valitsemiemme työtapojen toimivuutta työpajoissa. On pohdittava reflektiivisesti, miten työtapamme loppujen lopuksi soveltuivat tarkoitukseemme aktivoida vanhuksia jakamaan kulttuuriperinnöllistä materiaalia.

4. Tutkijoiden tulkintojen, arvojen, valintojen ja fokuoitumisen vaikutus materiaalin keräämisessä, käsittelyssä ja analysoinnissa.

Tutkimuksemme rakenne on moniportainen, jolloin meidän fokuoitumisksemme ja valintamme teatteri-ilmaisun ohjaaja-tutkijoina voi kadottaa osan tiedosta. Toimintamme teatteri-ilmaisun ohjaaja-tutkijoina rajaa koko ajan tietoa tutkimuksen ulkopuolelle, mutta samalla toimintamme on lähtökohta nimenomaan tiedon syntymiselle. Ilman rajaavaa toimintaa ei materiaalia voisi syntyä tai tutkimusta tapahtua.

5. Käytännön projektin ja tutkimuksen tavoitteiden yhdistäminen.

Tutkimuksemme muodostui sekä käytännön työstä teatteri-ilmaisun ohjaajina, että tutkimuksellisesta tavoitteesta. Tällöin kokonaisuudessa on otettava huomioon sekä käytännön työhön, että tutkimukseen liittyviä tavoitteita ja vaatimuksia. Palvelutaloissa toimimme pitkälti teatteri-ilmaisun ohjaajina, jolloin tutkimukselliset tavoitteet ja tutkijan roolimme jäivät väistämättä taka-alalle.

6 TULOKSET JA POHDINTA - MILLAISTA KULTTUURIPERINTÖÄ ON TUTKIMUKSEN PALVELUTALOISSA?

Tässä luvussa tarkastelemme millaisia tuloksia saimme analysoimalla kulttuuriperintöön liittyvää materiaalia, sekä pohdimme tarkemmin näiden tulosten merkityksiä vastauksena 1. tutkimuskysymykseen.

6.1 Tulokset - Millaista kulttuuriperintöä on tutkimuksen palvelutaloissa?

Kahdeksan palvelutalovierailumme perusteella lähdimme selvittämään millaista kulttuuriperintöä löysimme näistä palvelutaloista. Lähdimme analysoimaan aineistoa teemoittelemalla sitä. Meillä oli käytössämme tekstitiedosto, johon oli litteroitu kaikki projektin aikana asukkailta keräämämme ajatukset, muistot ja kertomukset. Lähdimme tutkimaan koko materiaalia ja etsimään materiaalin pääteemoja. Löysimme aineistosta kaksi kategoriaa, joihin pystyimme aineiston eri osia jaottelamaan. Näiden kahden kategorian alle muodostimme löydetyn materiaalin perusteella alaotsikoita, joiden alle jaottelimme kaikki aineistomme kuuluvat lauseet ja sanat. Kategoriat ja otsikot muodostivat seuraavanlaisen hierarkian:

Kategoria 1 (LIITE2): Elämän eri osa-alueet ja niihin liittyvät muistot

- A) Työ ja koulu
- B) Tanssit ja muu vapaa-aika
- C) Perhe ja kotiseutu
- D) Rakkaus
- E) Riiaus ja seurustelukulttuuri

Kategoria 2 (LIITE3): Muistoissa esiintyvät elementit

- A) Paikkoihin liittyvät muistot
- B) Henkilöihin liittyvät muistot
- C) Ajankuvaan liittyvät muistot

Näiden lisäksi löysimme materiaalista kaksi muuta erillistä kategoriaa (LIITE 4), jotka eivät kuulu yllä esiteltyihin hierarkioihin. Näitä kategorioita nimitämme seuraavasti:

- A) Palvelutaloissa yhteisöllisyyttä aiheuttaneet muistot
- B) Mieltä vaivaavat muistot

6.1.1 Elämän eri osa-alueet ja niihin liittyvät muistot

Aineiston teema-analyysin pohjalta huomasimme, että selvästi eniten muistoja kertyi liittyen vapaa-ajan viettoon. Suuri osa vapaa-ajan kertomuksista liittyi tansseihin ja niistä keskusteltiinkin työpajojen aikana paljon. Tämä oli varmasti osaksi esityksemme johdattelun tulosta, mutta kertoi myös siitä, että vapaa-ajan huvituksia muisteltiin mielellään. Moni oli myös kohdannut tulevan puolisonsa tanssilavoilla, mikä osaltaan lisäsi näiden tarinoiden merkitystä. Tanssien lisäksi myös erilaisia harrastuksia mainittiin, kuten kuorolaulu, haitarin soitto, teatteri, runot ja urheilu. Osallistujien kertomuksissa vapaa-aika lomittui usein työn kanssa. Kertomuksissa toistui sama kaava; ensin työ, sitten hui. Suuressa

osassa olivat myös erilaiset seurustelu ja riiustelu kokemukset. Esimerkkinä seuraavat muistot:

Ensin töissä navetassa, sitten saunaan ja sieltä tansseihin.

(Erään palvelutalon asukkaan nuoruusmuisto)

30- ja 40-luvulla, sillan kajetta tosi kapeaa kuljettiin, kessua poltettiin, miesten kans riiusteltiin.

(Erään palvelutalon asukkaan nuoruusmuisto)

6.1.2 Muistoissa esiintyvät elementit

Aineistoa analysoidessamme huomasimme, että suurin osa muistoista kiinnittyy johonkin elementtiin. Elementillä tarkoitamme tässä jotakin konkreettista, helposti käsitteellistettävää ja helposti hahmotettavissa olevaa asiaa, kuten esiinnot, paikat ja henkilöt. Jaottelimme aineistoa etsimällä tekstistä kaikki nämä elementit. Tämän jälkeen löydettyjen elementtien perusteella huomasimme, että kolmenlaiset elementit toistuvat useimmiten, ja että lähes kaikki muistot ovat jaettavissa kategorioihin näiden elementtien mukaan. Näin muodostimme edellä luetellut elementti-kategoriat ja jaottelimme aineiston niiden mukaisesti.

Huomasimme, että selkeästi eniten oli ajankuvaan liittyviä muistoja. Lähes jokaisessa muistossa oli jokin sellainen elementti, jonka yhdistimme ajankuvasta kertovaksi. Tämä kategoria perustui eniten subjektiiviseen tulkintaamme. Tutkijoina jouduimme määrittelemään ja tulkitsemaan, mikä kaikki kertoi ajankuvasta. Ajankuvaan liittyvissä muistoissa esiintyi eniten lavatanssit. Useamman ker-

ran mainittiin myös sota-aika ja esimerkiksi sota-ajan tanssikielto. Aineistossa oli suunnilleen saman verran henkilöihin liittyviä ja paikkoihin liittyviä muistoja. Seuraava muisto kiinnittyi vahvasti sekä henkilöihin, että paikkoihin.

Pienenä lapsena lähdin **Karjalasta**. Itkin kovasti ja sanoin, etten halua kuolla. **Yhdeksän lasta** meitä oli. Itse olin nuorin. **Äiti** ei saanut jättää hetkeksikään yksin. Päädyttiin **pohjanmaalle**. Olin semmoinen ipana ja aina valmis puhumaan. Lapualla eivät tykänneet **niin isosta perheestä**. Saatiin yökortteeri talosta. **Äiti** oli sairas. Ei pystynyt kävelemään. Joka ilta rukoiltiin **äidin** puolesta. Pelättiin, että jos **äiti** kuolee, niin **lapset** tapetaan. Muutettiin **Ylistarosta Kintojalle**. **Pojat** lähtivät töihin. Itku kurkussa hyvästeltiin ja annettiin neuvoja: ”Muistakaa rukoilla joka ilta! Olkaa nätisti ja tehkää työtä.

(Erään palvelutalon asukkaan nuoruusmuisto)

6.1.3 Yhteisöllisyyttä nostattavat muistot

Edellisten kategorioiden lisäksi teimme huomioita vielä kahdentyyppisistä muistoista. Palvelutaloissa oli usein todella hiljaista, eivätkä asukkaat puhuneet keskenään. Kuitenkin jotkut muistot virittivät yhteistä keskustelua, tai saivat palvelutalojen asukkaat toimimaan yhteisöllisemmin. Asukkaat muistivat pitkiäkin loruja ulkoa, vaikka muuten muisti olisikin ollut todella huono. Monet asukkaat osasivat ulkoa samat lorut ja laulut, ja yltivät eräessä palvelutalossa jopa yhteislauluun. Muuten palvelutalojen asukkaat eivät keskustelleet paljonkaan keskenään. Ainutkertaisena tapahtumana kuitenkin eräessä palvelutalossa useammat asukkaat yhtyivät keskusteluun, kun eräs asukas muisteli Lääkäri Holmbergia (nimi muutettu) ja kertoi tästä tarinan. Useampi asukas muisti lääkäri Holmber-

gin, joka oli ollut kaupungin yleislääkäri viisikymmentä vuotta sitten. Seuraava tarina aktivoi asukkaita yhteiseen keskusteluun:

Lääkäri Holmbergillä oli Kokkolassa vastaanotto. Mies tuli vastaanotolle huonossa kunnossa ja Holmberg mittasi kuumeen. Miehellä oli kuumetta neljäkymmentä astetta. Lääkäri määräsi miehen sairaalaan. Mies sanoi: En minä mihinkään sairaalaan. Onhan minulla ollut kuusissakymmenissäkin.

(Erään palvelutalon asukkaan tarina)

6.1.4 Mieltä vaivaavat muistot

Yhteisöllisyyttä luovien muistojen lisäksi näimme useissa palvelutaloissa asukkaita, joiden mieltä tietyt muistot selvästi vaivasivat. Tämä näkyi noidankehämäisenä muisteluna, jossa samaa kipeää muistoa toistettiin aina uudestaan ja uudestaan. Esimerkiksi eräässä palvelutalossa kuulimme yhden kipeän muiston useita kymmeniä kertoja työpajamme aikana. Tällaiset kipeät muistot liittyivät esimerkiksi kuolleisiin läheisiin, avioeroihin ja epäonnistumisiin.

6.1.5 Eroavatko vanhemman sukupolven ja nuoremman sukupolven muistot ja kokemusmaailma toisistaan?

Jo projektia suunnitellessamme ja myöhemmin tutkimuskysymystä muodostaessamme olimme pohtineet paljon vanhemman ja nuoremman sukupolven kokemusmaailmojen eroa sekä mahdollista kuilua vanhemman ja nuoremman

sukupolven välillä. Esioletuksissamme näkyi huoli liian suureksi kasvavasta kiihlusta. Näiden pohdintojen seurauksena olimme kiinnostuneita siitä, millaisia eroja voidaan löytää vanhemman sukupolven muistoista ja nuoremman sukupolven kokemusmaailmasta. palvelutaloihin mennessämme ja siellä asukkaita kohdattessamme edustimme me teatteri-ilmaisun ohjaaja-tutkijat väistämättä kohtauksissa nuorempaa sukupolvea. Taulukossa 1. on eritelty ja tulkittu luvussa 6.1 esiteltyyn elämän osa-alueet - kategoriaan sisältyvää tietoa. Eritellessämme tietoa elämän osa-alue -luokitusten sisällä löysimme erilaisia arvoja, tapoja ja suhtautumisia, joita kirjasimme taulukon vasemmalle puolelle. Taulukon oikealla puolella on sarakkeet, joissa kuvataan ilmiöiden tunnistettavuutta meille teatteri-ilmaisun ohjaaja-tutkijoina. Taulukon perusteella nähdään, mitkä palvelutaloissa kuulemistamme asioista olivat meille tunnistettavia ja mitkä ei.

TAULUKKO 1. Vanhemman sukupolven kokemusmaailman tunnistettavuus teatteri-ilmaisun ohjaaja-tutkijoille

	Vanhempi sukupolvi	Paula	Aura
Vapaa-aika	Tanssit	-	-
	Sauna	+	+
	Harrastukset	+	+
Arvot	Ensin työ sitten huvi	+	+
	Borta bra, hemma bäst	-	+
Seurustelukulttuuri	Varovaista, arvokasta	-	-
Tavoitteet elämässä	Rakkaus	+	+
	Perheen perustaminen	-	+
	Avioliitto	-	-
Musiikki	Kansanlaulut	-	+
	Suomalaiset iskelmät	-	-
Seksuaalikasvatus	Ei puhuttu, luonnon kautta	-	-
Työ	Maatilan työt	-	+
Liikkuminen	Pitkiäkin matkoja jalkaisin	-	-
Ympäristö	Suomen metstät	+	+
	Seuraintalo	-	-
	Sota	-	-

Taulukko 1. (+)-merkki tarkoittaa tunnistettavaa ja (-)-vierasta.

6.2 Pohdintaa liittyen tutkimuskysymykseen millaista kulttuuriperintöä tutkimuksen palvelutaloissa on?

6.2.1 Mitä vanhukset muistivat?

Tutkimuskysymykseen oli oletettua vaikeampi vastata, sillä palvelutaloista saatu aineisto jäi odotettua pienemmäksi. Varsinkin selkeästi kulttuuriperintöön liittyvän, verbaalisen, ääneen sanotun tiedon määrä jäi yllättävän pieneksi. Ennen projektimme alkamista odotimme enemmän selkeitä tarinoita, muistoja ja uutta tietoa palvelutalojen asukkaiden elämästä ja heidän aikansa maailmasta. Vanhukset eivät kuitenkaan kertoneet läheskään niin paljon asioita, kuin olimme odottaneet.

Keräämämme muistot ja ajatukset näyttivät kiinnittyvän pitkälti konkreettisiin elementteihin ja liittyvän suhteellisen harvoin asioihin ja aihealueisiin. Aineistossa ei esiintynyt juurikaan kuvailua tunteista, tarkemmista ykistyiskohdista, tai kokemuksista. Aineistosta ei myöskään noussut esiin mielipiteitä tai pohdintoja. Havaittu ajattelun ja muistojen yksipuolistuminen liittyyneen niin sosiaalisiin, henkisiin kuin fyysisiin tekijöihin. Muistiliiton internetsivustolla (Muistiliitto 2013) kerrotaan ikääntymisestä yhtenä fyysisenä ajattelua ja muistia heikentävänä tekijänä. Tutkimuspäiväkirjoissamme pohdimme paljon hoito-olosuhteiden vaikutusta ajattelun latistumiseen. Lisäksi pohdimme, miten oma toimintamme vaikutti tulokseen, ja osasimmeko aktivoida vanhuksia parhaalla mahdollisella tavalla. Näitä asioita pohdimme luvussa 8.

Aineiston suppeus ei mielestämme kuitenkaan johtunut siitä, että kulttuuriperinnöllistä materiaalia ei olisi ollut palvelutaloissa tai että vanhuksilla ei olisi ollut kulttuuriperinnöllistä tietoa. Tulkitsimme tilannetta niin, että vanhusten elämän aikana heille on kerääntynyt väistämättä paljon kulttuuriperinnöllisesti merkittävää tietoa ja materiaalia. Palvelutaloissa kohtaamamme vanhukset vain eivät enää pystyneet prosessoimaan tätä tietoa käsiteltävään muotoon, joka olisi helposti eriteltävissä, tai sitten me emme osanneet tukea näiden asioiden prosessointia tarpeeksi. Näiden kokemusten kohdalla tulee olennaiseksi tarkastella kriittisesti myös käyttämiämme työtapoja. Aura Kontio kuvaa kokemustaan seuraavasti tutkimuspäiväkirjassaan:

Vanhuksista näki että elämää oli takana, kulttuuriperintöä siis oli ”heissä”, mutta sitä ei enää saanut ulos.

Luvussa 2.2.3 määrittelimme, mitä hiljaisella tiedolla tarkoitetaan. Näissä kokemuksissa olimme tekemisissä juuri hiljaisen tiedon kanssa. Tämän käsiteltävissä olevan materiaalin keräämisen haastavuuden johdosta kulttuuriperinnön määritelmä tässä tutkimuksessa muuttui laajemmaksi ja hyvin yksinkertaiseksi. Lisäksi varsinainen tutkimuskysymyksemme sai tarkentavan ja pehmentävän alakysymyksen: Mitä vanhukset muistavat?

Kulttuuriperintönä voidaan pitää tässä tutkimuksessa laajasti ja yksinkertaisesti vain sitä, mitä vanhukset muistivat. Kokemuksemme palvelutaloissa saivat meidät ymmärtämään, että tässä tutkimuksessa voi olla mielekästä asetella kysymys kulttuuriperinnöstä yksinkertaiseksi, jotta materiaali ei supistu aivan liian suppeaksi. Tämän vuoksi päädyimme kulttuuriperinnöllistä materiaalia etsiessämme kysymään, mitä 65-102 -vuotiaat palvelutaloissa asuvat vanhukset muistavat tänä päivänä?

Päädyimme tähän pohtiessamme seuraavia kysymyksiä. Mitkä asiat ovat painuneet mieleen siinä vaiheessa, kun jo kaikki muu unohtuu? Ovatko nämä asiat kulttuuriperintöä? Tutkimuspäiväkirjassaan Aura Kontio vastaa näihin kysymyksiin seuraavasti:

Asioiden on täytynyt olla tärkeitä niiden pysyessä mielessä vielä silloin, kun lähes kaikki muu tieto on kadonnut mielestä. Asiat, mitä ihminen muistaa elämästään, kertovat näiden asioiden kokemushetkestä jotain. Kaikki, mikä kertoo erilaisista kokemushetkistä elämässä, kertoo aina jotain näiden hetkien kulttuurisesta ympäristöstä. Tämä tarkoittaa sitä, että muistikuvat elämästä ovat kulttuuriperintöä.

Palvelutalossa keräämiemme muistikuvien Hataruuden ja vähyyden takia, ei voida niiden avulla muodostaa minkäänlaista kokonaiskuvaa suomen kulttuuriperinnöstä tai kulttuurisista oloista tietyssä aikana. Näiden muistojen tutkiminen kertoo siitä, millaista käsiteltävissä olevaa kulttuuriperinnöllistä tietoutta tämä kyseinen vanhemman sukupolven joukko edelleen kantaa mukanaan. Yksinkertaisesti sanottuna; mitä tutkimuksen vanhuksat muistavat

Koska kulttuuriperinnön kerääminen tässä tutkimuksessa pohjautuu paljon siihen, mitä osallistujat muistavat, on syytä tarkastella muistelun merkitystä ihmisen elämässä. Saarenheimo (2003, 51) toteaa muistelun olevan olennainen osa ihmisen arki ajattelua ja edustavan sitä kautta yhtä olemassaolon tasoa. Tämän takia ei hänen (2003, 51) mukaansa ole ollenkaan yhdentekevää, miten vanhustenhuollossa suhtaudutaan iäkkäiden muistoihin ja niiden kerrontaan. Saarenheimon (2003, 51) mukaan muistot ovat rakenteellinen osa jokaisen ihmisen tämänhetkistä minuutta ja niiden mieleen palaaminen tai unohtaminen saavat merkityksensä tilannekohtaisesti. Muistelu ei kuitenkaan Saarenheimon (2003, 51) mukaan ole aina virkistävää, positiivista ja lohduttavaa, vaan se voi myös olla ahdistavaa ja mielen tasapainoa järkyttävää.

Muistelulla voi olla merkityksiä myös yhteisöllisyyden kannalta. Saarenheimo (2003, 52-53) toteaa, että muistojen kertominen voi lujittaa puhujan yhteenkuuluvuutta jonkin ryhmän, tai yhteisön kanssa, mutta voi olla myös keino vahvistaa erillisyyden tunnetta suhteessa kuulijoihin. Yhteenkuuluvuuden taustalla ovat Saarenheimon (2003, 52-53) mukaan usein samankaltaiset kokemukset, jolloin saman sukupolven edustajat saattavat löytää helposti yhteisen sävelen muistelemiselle. Ikä ei kuitenkaan automaattisesti tarkoita samalle aaltopituudelle pääsemistä, vaan tärkeämmäksi yhteenkuuluvuuden tunteen synnyttäjäksi Saarenheimo (2003, 52-53) nostaa arvot ja moraaliset arvostukset. Ehkäpä tästä syystä palvelutalojen asukkaiden tuntui olevan usein vaikea kertoa omista kokemuksistaan ja näkemyksistään suuressa ryhmässä, jolloin he eivät välttämättä tunteet toistensa arvomaailmaa. Pienemmissä ryhmissä puhuminen sen sijaan oli selvästi vapautuneempaa.

6.2.2 Vanhemman ja nuoremman sukupolven kokemusmaailmojen erot ja yhtäläisyydet

Palvelutaloista kerätyistä muistoista ja tarinoista osa oli meille nuoremman sukupolven edustajille tunnistettavaa ja tuttua, osa taas yllätti meidät erillaisuudellaan. Tästä syystä pohdimme paljon sukupolvien välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä. Nämä erot ovat myös keskeisessä osassa siinä, minkä me tutkijoina katsoimme olevan kulttuuriperinnöllistä materiaalia. Koimme arvokkaaksi sen, mikä oli vierasta ja kenties jo kadonnutta - ehkä jopa perusteetta. Eroavaisuudet kuitenkin kertoivat meille siitä, millaiseen maailmaan nykyhetki pohjautuu. Toisaalta havaitessamme itsellemme tunnistettavia asioita tunsimme yhteenkuuluvuutta

vanhemman sukupolven kanssa. Esimerkiksi saunasta puhuessamme esiin nousi tunne suomalaisuudesta. Olimme kaikki yhteisen asian äärellä.

Etsiessämme kulttuuriperintöä saimme ennen kaikkea kuvan vanhemman sukupolven nuoruudesta, sen elinolosuhteista ja arvomaailmasta. Sukupolvien väliset erot peilautuivat oman kokemusmaailmamme kautta ja oletus sukupolvi-en välisen elämän eroista vaikutti olevan paikoin totta. Monien yhtäläisyyksien pohjalta voidaan todeta, että jotkut ihmiselämän piirteet puolestaan ovat ajasta riippumattomia ja ovat ihmiselle tyypillisiä läpi sukupolvien. Tällaisia asioita ovat esimerkiksi toisen ihmisen kaipuu ja elämän arvaamattomuus. Tästä esimerkkinä ovat tarinoissa usein esiintyneet elämässä tapahtuneet yllättävät vastoin-käymiset, sekä tarinat seurustelukumppaneista, tai aviopuolisoista.

Taulukosta 1. näkyy, että vanhusten muistoista osa oli meille tunnistettavia, osa vieraita ja osa oli toiselle meistä tunnistettavia, mutta toiselle ei. Osittain kulttuuriperinnöllistä materiaalia kerätessämme saimme siis kuulla asioita, joista itselämme ei ollut kokemusperäistä tietoa. Paula Pietilä kuvaa tutkimuspäiväkirjassaan kokemustaan sukupolvien ja kulttuurien välisistä eroista seuraavasti:

Tuntuu etuoikeutetulta saada kuulla näistä kokemuksista ihmisiltä, jotka ovat oikeasti kokeneet ne. Kuulee asioita, joita ei omassa elämässä ole kokenut. Näinkö kuilu pienenee? Tanssit, esimerkiksi, ovat sellaista kulttuuriperintöä, jota haluaisin säilyttää ja itsekin kokea. Toisaalta on myös paljon tunnistettavaa. Perheen, rakkauden ja ihmissuhteiden merkitys ei ole kadonnut vuosien saatossa. Ihmissyyden perustarpeet ja niiden toteuttaminen synnyttävät kulttuuria ja traditioita. Ihminen tarvitsee toista ihmistä, turvaa, sekä sielun ja ruumiin ravintoa. Se miten toteutamme näitä ihmissyyden perustarpeita vaihtelee eri kulttuureissa ja juuri nämä ominaispiirteet erottavat kulttuurit toisistaan ja tekevät kulttuuriperinnöstä arvokasta.

Helmikuussa 2015 Helsingin Sanomissa kirjoitettiin, että sukupolvia ylittävää kulttuuria ei ole Suomessa paljon. Yhtenäiskulttuuri, eli laaja yhteinen arvo- ja kokemusmaailma on kadonnut jo aikoja sitten. Yhtenäiskulttuurin sijasta voitaisiinkin puhua sukupolvikokemuksista. Suomen pienuuden vuoksi tällaiset kokemukset korostuvat yhteiskunnan ollessa melko yhtenäinen, jolloin muutama ikäluokka jakaa elämässään hyvin samat kokemukset. Tällöin syntyy myös vahvoja tuntemuksia, kun jokin itselle tärkeä ei olekaan toisen ikäisestä tärkeää. Yhteisiäkin kokemuksia löytyy, kuten rippikoulu, tai lukeminen. (Ahola & Grönholm 2015, A14.)

Huomasimme edellä mainitun myös palvelutaloissa. Palvelutalojen asukkaat olivat viettäneet erilaisen nuoruuden verrattuna omaan nuoruuteemme. Sota oli varjostanut monien lapsuutta ja nuoruutta. Monien oli jo nuorena osallistuttava elannon hankkimiseen ja kotitilan töihin. Monet mainitsivat nuoruutensa suosittuja suomalaisia artisteja, jotka saattoivat olla meille nuoremman sukupolven edustajille täysin tuntemattomia. Myös sosiaalinen elämä oli hyvin erilaista. Vastakkaista sukupuolta mentiin tapaamaan tansseihin ja kavereiden luokse taivallettiin jalkaisin pitkiäkin matkoja, kun muita kulkuneuvoja ei ollut saatavissa.

7 TULOKSET JA POHDINTA - MILLAISIA PALVELUTALOT OLIVAT TYÖKENTTÄNÄ TEATTERI-ILMAISUN OHJAAJALLE?

Tässä luvussa tarkastelemme, millaisia teemoja löysimme analysoimalla tutkimuspäiväkirjojamme, ja millaista tietoa nämä teemat välittävät palvelutaloista teatteri-ilmaisun ohjaajan työkenttänä. Avaamme siis tarkemmin millaisia kokemuksia ja ajatuksia meillä teatteri-ilmaisun ohjaajina palvelutalovierailujemme tiimoilta heräsi. Tässä luvussa peilaamme havaintojamme aiempaan teoriaan ja muuhun aiheisiin liittyvään tietoon vastauksena kysymykseen; millaisen työkentän tutkimuksen palvelutalot teatteri-ilmaisun ohjaajalle kokemuksemme mukaan muodostavat?

7.1 Tutkimuspäiväkirjojen analyysissä löydettyt teemat

Sisällön analyysin kautta jaoinme tutkimuspäiväkirjoissamme olevan aineiston erilaisiin teemoihin ja aihealueisiin. Ensimmäisenä pilkoimme kaikki päiväkirjamerkinnät erillisiksi huomioiksi niin, että kussakin huomiossa oli kommentoitu tai pohdittu yhtä aihetta. Huomiot jaottelimme teemoihin. Teemoja päiväkirjamateriaalista etsimme luvussa 3.2.2 mainittujen alakysymysten ohjaamina. Löysimme näihin alakysymyksiin vastaavia teemoja.

Tutkimuskysymyksen alakysymyksiin vastaavat teemat olivat:

- 1) Teatteri-ilmaisun ohjaajan kohtaamat haasteet palvelutaloissa
- 2) Työkenttänä Palvelutalo
- 3) Ohjaajan rooli työpajassa

7.2 Millaisia palvelutalot olivat työkenttänä teatteri-ilmaisun ohjaajalle?

7.2.1 Teatteri-ilmaisun ohjaajan kohtaamat haasteet palvelutaloissa

Olemme jakaneet esiin nousseet ongelmat ja haasteet kahteen kategoriaan sen mukaan, missä koimme niiden alkuperän olevan. Haasteet on näin ollen jaoteltu A) olosuhdelähtöisiin ja B) suunnitelmalähtöisiin.

A) Olosuhdelähtöiset haasteet:

1) Osallistujien terveydentilan asettamat rajoitteet

Monilla osallistujilla oli erilaisia sairauksia ja vaivoja, jotka rajoittivat heidän osallistumistaan työpajoihin. Keskusteluja puolestaan rajoittivat usein muistiongelmat. Olimme ennakoineet edellä mainittuja olosuhteita ja pyrkinneet suunnittelemaan työpajan sellaiseksi, että siihen on jokaisen helppo osallistua. Palvelutaloissa pyrimme huomioimaan yksilöllisiä tarpeita ja auttamaan mahdollisuuksien mukaan osallistumista. Koimme, että huono terveydentila ja muistin heikentyminen hankaloittivat kulttuuriperinnön keräämisen tutkimuksellista aspektia.

2) Työskentelyn henkinen raskaus

Työskennellessämme vanhusten kanssa olimme tekemisissä myös sairauksien, yksinäisyyden, ikävän ja kuoleman läheisyyden kanssa. Tämä kaikki näkemämme ja kokemamme herätti meissä halun auttaa ja antaa enemmän, kuin vain reilun tunnin omaa aikaamme. Tunnin kestäneen työpajan vetäminen vei suhteessa kestoonsa paljon voimavaroja, sillä osallistujat vaativat erityistä huomioimista pystyäkseen osallistumaan. Oli myös tilanteita, joissa meiltä pyydettiin esimerkiksi apua kipuihin, tai kerrottiin murheista. Osassa tilanteista emme voineet auttaa muuten, kuin pyytämällä apua hoitajilta. Välillä tunsimme it-

semme avuttomiksi. Purimme kokemuksiamme ja tuntemuksiamme keskusteluilla aina työpajojen jälkeen. Koimme, että työparityöskentely edesauttoi jakamistamme, kun ajatuksensa pystyi jakamaan toisen saman ammatillisen taustan ja saman kokemuksen läpikäyneen kanssa.

3) Oma kokemattomuus palvelutaloissa työskenneltäessä

Emme aluksi tieneet mitä odottaa palvelutaloissa työskentelyltä. Menimme palvelutaloihin avoimin mielin ja valmiina muuttamaan suunnitelmiamme. Mitä useampia työpajoja oli takana, sitä luontevammalta niiden vetäminen myös tuntui. Toisaalta opimme myös kysymään keskustelua herättäviä kysymyksiä, jotka kuitenkin tuntuivat toistavan samaa kaavaa. Rutinoitumista ja kaavamaisuutta rikkoaksemme varioimmekin viimeisimpiä työpajoja hieman enemmän, jotta tavoittaisimme erilaista kulttuuriperinnöllistä materiaalia, sekä arvioidaksemme paremmin eri harjoitteiden toimivuutta tässä kontekstissa.

B) Suunnitelmalähtöiset haasteet

1) Osallistujilta saadun palautteen puute

Emme keränneet palautetta työpajoihin osallistuneilta, ja siksi työpajan toimivuuden arviointi jäi oman reflektiomme varaan. Harjoitimme itsereflektiota koko prosessin läpi, sekä annoimme palautetta myös toisillemme. Jaoimme avoimesti ääneen sekä onnistumisen kokemukset, että haastavilta tuntuneet hetket. Oman kehittymisen kannalta olisi kuitenkin saattanut olla hyödyllistä kuulla myös osallistujien antamaa tarkempaa palautetta.

2) Kerätyn materiaalin yksipuolisuus

Keräämämme materiaali oli kaiken kaikkiaan melko suppeaa. Työpajoissa keskustelu pyöri usein samoissa aihepiireissä osittain oman johdattelumme seurauksena. Olimme tietoisesti johdatelleet kaikkia osallistujia esityksemme aihepiireihin, joiden olimme ajatelleet olevan vanhemmalle sukupolvelle tuttuja. Vaikka esitys helpottikin keskustelun avausta ja toi meidät ohjaajina lähemmäs osallistujia, tuntui se usein myös rajaavan keskustelun aihepiiriä. Emme kuitenkaan vaihtaneet esitystä kesken prosessin, sillä vaikka se johdattelikin tiettyihin aiheisiin, koimme sen myös toimivaksi osaksi kokonaisuutta. Esityksellinen osuus oli myös se osa työpajaa, johon kaikki pystyivät osallistumaan pelkällä läsnäolollaan. Kenties toisenlaisilla työtavoilla, tai erilaisilla kysymyksillä olisimme voineet saada laajempaa materiaalia.

3) Suuret ryhmäkoot

Haasteellisina koimme työpajoihin osallistuneiden ryhmien suuret koot. Emme olleet rajanneet ryhmäkoon määrää, vaan palvelutalot saivat itse päättää, ketkä kaikki asukkaat osallistuvat. Puhelinkeskusteluissamme kysyimme aina, kuinka suuri ryhmä on kyseessä, mutta emme olleet ajatelleet, että myös meillä olisi mahdollisuus rajata ryhmäkokoja. Suuret ryhmäkoot aiheuttivat haasteita jokaisen henkilökohtaiselle kohtaamiselle ja ilmapiirin vireänä pysymisen eteen täytyi ponnistella ohjaajana paljon enemmän, kuin esimerkiksi työpajojen jälkeen pienemmissä kahvitteluryhmissä keskustellessa. Mitä olisi tapahtunut, jos olisimme jo projektin suunnitteluvaiheessa ottaneet ryhmäkoot, ja niiden mahdollisen rajaamisen paremmin huomioon?

7.2.2 Työkenttänä palvelutalo

Palvelutaloissa asukkaiden terveydentila vaihteli paljon. Koimme, että asukkaiden tavoittaminen riippui suurilta osin heidän terveydentilastaan. Draamatyöpajamme tarjosi jokaiselle palvelutalon asukkaalle mahdollisuuden osallistua omien kykyjensä ja halujensa mukaan. Koimme kuitenkin, että emme teatteri-ilmaisun ohjaajina ja draamatyöpajan vetäjinä pystyneet vastaamaan kaikkiin palvelutalossa esiin nousseisiin tarpeisiin. Kokemuksemme perusteella tulimme päätelmään, että teatteri työtapana ei välttämättä sovi kaikille palvelutalojen asukkaille, mutta se antaa jokaiselle mahdollisuuden osallistua omien voimiensa mukaan. Teatteritoiminnalla on kokemuksemme mukaan mahdollisuus aktiivoida, virkistää, osallistaa ja huomioida osallistujat yksilöllisesti. Toimintaa kehittämällä soveltava teatteri voisi löytää vakinaisemmankin paikan palvelutaloissa.

Osallistuminen katselemalla ja kuuntelemalla sopi suurimmalle osalle asukkaista, mutta vuorovaikutukselliseen keskusteluun eivät kaikki pystyneet. Kaikki eivät aina jaksaneet olla loppuun asti, eivätkä välttämättä olleet edes itse valinneet osallistuvansa. Työpajan onnistumista ei kuitenkaan voida arvioida näiden seikkojen mukaan, sillä palvelutalolle ympäristönä on täysin luontevaa se, että asukkaiden kunnossa ja jaksamisessa on tiettyjä rajoitteita. Tähän olimme myös varautuneet etukäteen ja olimme positiivisesti yllättyneitä kaikesta saamastamme materiaalista ja kohtaamisista.

Olimme ennakkoon odottaneet kohtaavamme ohjaajan auktoriteetin kyseenalaistamista ja pohtineet kuinka paljon auktoriteettia meillä voi itseämme yli viisikymmentä vuotta vanhempien osallistujien silmissä olla. Olimme kuitenkin hoitajien kanssa samaa ikäluokkaa, joten sovimme hyvin osaksi palvelutalon yhteisöä työpajatuokioidemme ajaksi. Pääasiassa osallistujat ottivat meidät to-

della hyvin vastaan ja tuntuivat aidosti ilahtuvan heitä varten järjestetystä ohjelmasta. Moni tuli henkilökohtaisesti vielä kiittämään työpajan jälkeen.

Kappaleessa 2.1.2 mainittiin sivistysvaltioille ominainen näkemys, jonka mukaan mahdollisuus kulttuuriin osallistumiseen on oltava kaikilla, jolloin kulttuuria on myös tuettava yhteisin varoin. Tulevina kulttuurialan ammattilaisina koemme tällaiset arvot tärkeäksi. Teatteri-ilmaisun ohjaajina haluamme tukea kulttuuriin osallistumisen mahdollistamista kaikille tasapuolisesti sekä omiin henkilökohtaisiin arvoihin, että teatteri-ilmaisun ohjaajan ammatti-identiteettiin pohjautuen. Entä toteutuuko tällainen kulttuurin mahdollistaminen kaikille? Vieraillessamme palvelutaloissa kyselimme sekä hoitajilta, että asukkailta heidän virketoiminnastaan. Osassa palvelutaloja virketoimintaa oli monipuolisesti tarjolla aina kuorolaulusta maalaamiseen, osassa taas niukasti. Eräässä palvelutalossa asukkaan omainen kertoi meille työpajan jälkeen, ettei kyseisessä palvelutalossa ollut ollut vastaavanlaista toimintaa koko niiden kymmenen vuoden aikana, jotka hänen läheisensä oli palvelutalossa viettänyt. Kulttuuripalveluja ei siis ainakaan vielä ole onnistuttu tarjoamaan tasapuolisesti kaikille. Ehkä tulevaisuudessa asiaan voitaisiin kiinnittää enemmän huomiota ja mahdollistaa myös sellaisten ihmisten osallistuminen kulttuuriin, jotka eivät itse kykene sen äärelle liikkumaan. Voisivatko teatteri-ilmaisun ohjaajat toimia tulevaisuudessa innostajina ja erilaisten projektien liikkeellepanevina voimina, jotta mahdollisimman moni palvelutalojen asukas saisi nauttia säännöllisesti kulttuuriaktiviteeteista?

Meitä projektin aikana järkyttänyt ilmiö oli laitostuminen. Koimme, että palvelutaloissa havainnoimamme laitostuminen oli suuri haaste myös kulttuuriperintöön liittyvien tavoitteidemme kannalta. Laitostumisen vaikutukset aiheuttivat haasteita kulttuuriperinnön keräämiseen, ja lisäksi laitostuminen näytti olevan uhka myös kulttuuriperinnöllisen materiaalin palvelutaloissa säilymiselle. Uskomme

myös, että laitostunut ilmapiiri heikentää sekä palvelutalojen asukkaiden että työntekijöiden hyvinvointia.

Liisa Viljarannan teoksessa Vanhainkotielämä yksilölliseksi (1991, 39) kerrotaan, että laitostunut ihminen kuormittuu sekä fyysisesti, että psyykkisesti kokiessaan ettei hän voi mitenkään vaikuttaa siihen, mitä hänelle itselleen tapahtuu. Tällaisten kokemusten seurauksena ihminen oppii avuttomaksi, eli laitostuu (Viljaranta 1991, 39). Näimme palvelutalossa paljon avuttomuutta ja passiivisuutta. Havaitsimme monesti vanhuksia, jotka vain istuivat nurkassa tekemättä yhtään mitään. Monesti nämä vanhukset eivät edes katselleet ympärilleen. Gothonin (1987, 117-119) mukaan laitostuneen yksilön aloitekyky heikkenee, hän tulee apaattiseksi, tottelee sääntöjä, eikä valita liikaa. Laitostuminen johtuu osittain vanhainkodin tiukoista rutiineista ja rooleista, jotka omalta osaltaan edistävät laitostumista (Viljaranta 1991,34). Näkemämme perusteella pohdimme pystyisikö teatteri-ilmaisun ohjaaja edistämään vuorovaikutusta palvelutaloissa ja näin ehkä osaltaan ehkäisemään laitostumista?

Palvelutaloissa olimme tekemisissä kunkin palvelutalon asukkaiden muodostaman yhteisön kanssa. Yhteisöä voidaan kuvata alueellisena ihmisten joukkona, jota yhdistää minimaalinen yhteinen symboli tai nimittävä tekijä (Ventola 2005, 34). Raina & Haapaniemi (2007, 34-35) puolestaan määrittelevät yhteisön toiminnalliseksi kokonaisuudeksi, jossa yhteisön jäsenillä on yhteisesti ymmärrettyjä arvoja, tavoitteita ja yhteistä toimintaa tavoitteiden saavuttamiseksi. Palvelutalojen asukkaat muodostavat jo olosuhteiden pakosta yhteisön asuessaan samassa palvelutalossa. Vastoin odotuksiamme varsinaista yhteisöllisyyttä ei palvelutaloissa kuitenkaan ollut havaittavissa. Onko palvelutalossa asuminen eristänyt ihmisen ympäristöstään, vai onko syynä asukkaan huono yleiskunto, laitostuminen, vai kenties oma valinta? Entä olisiko palvelutaloihin mahdollista kehittää yhteisöllisyyttä? Raina ja Haapaniemi (2007, 34-35) toteavat, että yh-

teisöllisyys syntyy yhteisön jäsenten välisestä vuorovaikutuksesta, yhteen liittymisestä yhdessä määriteltyjen rakenteiden puitteissa. Lisäksi yhteisön jäsenet ovat tietoisia heitä yhdistävästä asiasta ja se tuottaa yhteisyyden tunnetta (Raina & Haapaniemi 2007, 34-35).

Yhteisöllisyyden puute näkyi ryhmäkeskusteluissa, joissa osallistujat tuntuivat vastailevan suoraan meille ohjaajille, eikä yhteistä keskustelua syntynyt. Osallistujat kommentoivat harvoin toistensa sanomisia. Osa palvelutalojen asukkaista näytti tuntevan toisensa ja ainakin joitain yksittäisiä ystävyysuhteita oli havaittavissa. Kuitenkin osallistujat osallistuivat ennen kaikkea yksilöinä, eivätkä yhteisönä. Omilla ajatuksilla ja muistoilla tuntui olevan suuri merkitys itselle, mutta niitä ei välttämättä haluttu jakaa muiden kanssa. Yleinen oletus tuntui olevan se, ettei omilla tarinoilla ja ajatuksilla ole muille merkitystä. Osittain yhteisöllisyyteen vaikutti varmasti myös se, että sosiaalista kanssakäymistä rajoitti huono terveydentila, jolloin ei välttämättä ollut edes voimia pitää yllä, tai rakentaa sosiaalista elämää. Heikkinen (2003, 94) kirjoittaa, ettei laitoksissa heidän tutkimustensa mukaan synny uusia ystävyysuhteita ja vanhoistakin huolehtiminen on työlästä. Hän (2003, 94) toteaa kuitenkin, että myös iäkäs ihminen tarvitsee keskustelukumppania, sillä keskusteluissa toisten kanssa rakennamme ja vahvistamme omaa identiteettiämme. Jotta iäkkäät tuntisivat olevansa kotonaan keskuudessamme, tulisi kulttuurissa painottaa ihmisten historiallisuutta ja jatkuvuutta, pyrkiä tietoisesti yhteiskuntaa ja ihmisiä kannattavien traditioiden säilyttämiseen, korostaa isovanhemmuuden ja pitkään eläneiden elämäkokemuksen merkitystä uusien sukupolvien tietoisuuden kasvulle (Heikkinen 2003, 94).

Sosiaalisen elämän kuihtuminen ja sosiaalisten roolien katoaminen on huolestuttava ilmiö, jolla saattaa olla vanhusten elämänlaatua heikentäviä vaikutuksia. Saarenheimo (2003, 47) kirjoittaa, että vanhusten psyykkiset ongelmat – erityi-

sesti masennus – liitetään joskus mielekkäiden sosiaalisten roolien ja tehtävien puuttumiseen. Saarenheimon (2003,47) mukaan ajatellaan, että syrjäytyminen edesauttaa psyykkisen tasapainon murenemistä ja aktiivinen osallisuus yhteisön ja yhteiskunnan toimintaan puolestaan suojaa iäkästä ihmistä mielenterveysongelmilta. Ehkä teatteri-ilmaisun ohjaaja voisi olla mukana aktivoimassa ja tietoisesti osallistamassa vanhuksia yhteisöinä, ja näin osaltaan olla mukana ehkäisemässä syrjäytymistä ja mielenterveysongelmia.

Vanhusten elämänlaadun parantamista ja sukupolvien välistä kohtaamista on alettu huomioimaan Suomessa. Kaisu Moilanen kirjoittaa Helsingin Sanomien artikkelissaan (2014), että vanhojen ihmisten ja lasten tuominen yhteen on nyt yleistymässä. Moni vanhus on yksin, ja monen omat isovanhemmat eivät ole mukana lastenlasten elämässä (Moilanen 2014). Helsingissä ja Espoossa toimii tällä hetkellä lapset ja vanhukset yhteen tuovia Terhokerhoja, joita on tulevaisuudessa määrä perustaa Kulttuurirahaston tuella ympäri maata (Moilanen 2014). Teatteri-ilmaisun ohjaajina olemme huojentuneita ja innoissamme tällaisista uutisista. Edellä mainittu toiminta ei ainoastaan edistä vanhusten hyvinvointia, vaan myös aktivoi lapsia ja pienentää kuilua sukupolvien välillä.

Osaltaan vanhusten hoitoa vaikeuttaa yhä vallitseva palvelutalojen henkilöstöpula. Iäkkäiden palvelut ovat parantuneet vanhuspalvelulain tultua voimaan vuoden 2013 heinäkuussa, mutta tavoite hoitajien vähimmäismäärästä ei toteudu kaikkialla (Nieminen 27.11.2014). Kun henkilökuntaa ei ole tarpeeksi, ei virkistystoiminnallekaan välttämättä riitä aikaa ja resursseja. Kiireen tuntu ja henkilökunnan määrä vaihteli suuresti palvelutaloissa, joissa kävimme. Joissakin paikoissa hoitajilla oli selvästi kiire monen apua tarvitsevan vanhuksen kanssa, jossain taas hoitajilla oli aikaa rauhassa osallistua ja keskustella myös meidän kanssamme. Kiinnitimme huomiota palvelutalojen ilmapiiriin, mikä vaihteli suuresti eri palvelutaloissa. Erityisesti eroja näkyi vanhusten mielialassa ja hoitajien

suhtautumisessa asukkaisiin. Eroa yksityisten ja kunnallisten palvelutalojen välillä emme huomanneet.

7.2.3. Ohjaajan rooli työpajassa

Vehkalahti (2008, 50) toteaa ohjaajan tekevän työtä persoonallaan ja nostaa vilpittömyyden tärkeimmäksi ominaisuudeksi ohjaajan työssä. Vehkalahden (2008, 50) mukaan jokaisen tulee löytää oma tapansa tehdä työtä, oma tapansa innostaa ja vetää ryhmää. Paula Pietilä kuvaa oman ohjaajan roolinsa rakentuvan aiemmista kokemuksista, opitusta ja omasta persoonasta. Ohjaajan roolista hän kirjoittaa tutkimuspäiväkirjassaan seuraavasti:

Ohjaajan roolini on hyvin lähellä arkiminääni. Pyrin tietoisesti olemaan oma itseni sillä erolla, että arkiminäni ei jaksakaan olla aina yhtä energinen ja innostunut. Ohjaajana toimiessa koen kuitenkin kokonaisuuden kasassa pitämisen ja kaikkien huomioimisen velvollisuudekseni ja jaksan antaa työskentelylle kaikkeni. En pyri hakemaan väkisin auktoriteetin asemaa, vaan luotan sen luontaiseen syntyymiseen ammattitaidon pohjalta. Palvelutaloissa työskennellessä korostui erityisesti oman läsnäolon merkitys ja kyky kuunnella sekä ryhmää, että yksilöitä.

Prosessin alkuvaiheessa olimme sopineet etukäteen työpajaosuuksien vetovastuusta ja jakaneet työpajakokonaisuudesta kummallekin ohjaajalle omat vastualueet. Tarkkaa jakoa emme kuitenkaan noudattaneet, sillä toimiessamme enemmän tilannetta kuunnellen, kuin suunnitelmia noudattaen sujui työskentelemme luonnostaankin tasapuolisesti. Toisen pitäessä yllä keskustelua, toinen maalasi tarinoita kuviksi kaikkien näkyville. Jos taas osallistuja tarvitsi apua, niin toisen auttaessa vetovastuu oli automaattisesti toisella. Luontevan ja toimivan

työskentelyn mahdollisti samankaltainen työskentelytapa ja perusteellinen valmistautuminen työpajoihin. Myös se, että tunnemme toisemme hyvin myös koulun ja työn ulkopuolella teki työskentelystä helppoa ja lisäsi luottamusta välillä.

Palvelutaloissa työskentelyssä tärkeää oli erityisesti osallistujien kuuntelu ja läsnäolo. Ohjaajan oli oltava koko ajan hereillä ja osattava tarttua osallistujien kommentteihin. Osallistujien kommenttien kaiuttaminen, eli toistaminen kaikille kuuluvaksi oli tärkeää, sillä monilla asukkailla oli kuulo-, tai puhevaikeuksia. Lisäkysymyksillä pidimme yllä keskustelua. Lisäksi helpotimme osallistumista kysymällä kysymyksiä, joihin osallistujat pystyivät vastaamaan viittaamalla.

Ohjaajan rooli tässä työpajassa oli toimia mahdollistajana ja viedä työpajaa eteenpäin. Koska osallistujat olivat usein todella passiivisia, koimme erityisen tärkeäksi olla ohjaajina itse aktiivisia ja innostavia. Välillä meistä tuntui haastavalta ja raskaalta pysyä koko ajan aktiivisina työpajan eteenpäin viejinä. Osa näkemistämme ja kuulemistamme asioista tuntui raskailta, ja eritoten näinä hetkinä innostaminen tuntui haastavalta. Tämä sai meidät ajoittain kyseenalaistamaan oman toimintamme mielekkyyden ja merkityksen. Tunsimme, että yhdellä työpajalla emme voi tarpeeksi vaikuttaa kaikkeen näkemäämme ja kokemaamme. Pohdimme myös tuleeko työpajaohjaajan olla innostunut ja innostaa, silloin kun ympäristö ja osallistujat ovat päinvastaista. Vai onko surun ja ahdistuksen keskellä juuri erityisen tärkeää osata olla osallistujille positiivinen kannustaja?

Vaikka puhummekin passiivisuudesta haasteena, emme tarkoita että hiljaisuus olisi aina negatiivinen asia. Koivunen (1998, 111) kirjoittaa hiljaisuuden roolin olevan vahva suomalaisen identiteetin retoriikassa. Suomalaisille on hänen (1998,111) mukaansa kerrottu, että he ovat hiljaisia ja että heidän kaihonsa so-

pii tulla esiin suomalaisen tangon viitekehyksessä. Hiljaisuus on Koivusen (1998, 111) mukaan toiminut suomalaisuuden normina. Hiljaisuus liittyy Koivusen (1998, 111) mukaan myös suomalaisten luonnonläheisyyteen ja luontokokemukseen, johon kuuluu hiljaisuuden kuunteleminen metsissä, niityillä, hiihtoladuilla tai rantasaunassa. Meidän eli nuoremman sukupolven ja vanhemman sukupolven edustajien kohtaamisissa tunnelma oli usein rauhallinen, kaihoisa ja usein hiljaisuuteen taipuva. Vähäpuheisuuteen oltiin taipuvaisia etenkin ryhmätilanteissa. On tietenkin vaikea määritellä kuinka paljon taipuvuus hiljaisuuteen oli kiinni kulttuurisista seikoista, terveydentilasta, yksilöllisistä ominaisuuksista ja valinnoista, tai meistä ohjaajista.

Kyky improvisoida ja elää tilanteessa korostui työpajojen aikana, sillä palvelutaloissa draamatyöpajan ohjaaminen oli joka kerta yllätyksellistä. Emme usein etukäteen tienneet millaisessa tilassa esiinnyimme, tai montako osallistujaa työpajaan tarkalleen oli tulossa. Emme tienneet ennalta myöskään osallistujien kuntotasoja, joka saattoikin vaihdella sekä palvelutalojen, että itse osallistujaryhmien sisällä paljon. Eräässä palvelutalossa meidät oli yllätykseksemme ja ennakkokeskusteluista huolimatta laitettu kesäjuhlien pääesiintyjiksi. Kaikista yllätyksistä huolimatta saimme työpajan aina tehtyä niin, että koimme sekä antaneemme asukkaille virikkeitä, että saaneemme itsellemme materiaalia. Oli myös mahdotonta aavistaa ennalta, mitä osallistujat yksilötasolla tuovat keskusteluihin. Keskustelun lomassa saimme myös paljon suoria ja asiaan kuulumattomiakin kommentteja. Pyrimme kuitenkin aina ottamaan kaikki kommentit huomioon ja pitämään yllä sallivaa ilmapiiriä.

Luottamusta pohdimme jo etukäteen liittyen siihen kuinka paljon vanhukset meille luontevasti haluavat omista asioistaan kertoa. Syvää luottamussuhdetta ei puolentoista tunnin työpajatuokion aikana ehdi syntyä, joten tärkeämmältä tuntui toimia osallistujia kunnioittavasti itse työpajan aikana. Luottamuksen osoi-

tukselta tuntui myös palvelutalojen henkilökunnan toimiminen meitä kohtaan. Pääsimme pitämään työpajoja tuntemattomille ihmisille vieraisissa paikoissa ja tuntemaan itsemme ammattilaisiksi soveltavan teatterin kentällä.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA TULEVAISUUS

Tämä luku sisältää pohdintaa katoavasta kulttuuriperinnöstämme ja siitä millaisia ajatuksia matkamme palvelutaloihin kulttuuriperinnön jäljille meissä herätti. Avaamme millaisia kehitysalueita löysimme liittyen palvelutaloissa työskentelyyn ja teatteri-ilmaisun ohjaajan ammattitaitoon. Käsittelemme näkemiämme, meissä ajatuksia herättäneitä ilmiöitä. Mietimme myös millaisia työvälineitä teatteri-ilmaisun ohjaajilla voisi tulevaisuudessa olla erilaisten kohtaamiemme haasteiden ratkaisemiseksi. Lisäksi tarkastelemme omaa toimintaamme työpajoissa kriittisesti ja mietimme valitsemiemme työtapojen soveltuvuutta tässä projektissa. Pohdimme myös, miten prosessi on vaikuttanut ammatti-identiteettiimme ja millaisia kehitysalueita löysimme liittyen palvelutaloihin ja teatteri-ilmaisun ohjaajan ammattitaitoon. Pohdimme myös projektin aikana herännyttä huoltamme palvelutalojen asukkaiden laitostumisesta. Prosessin aikana nousseita ajatuksia käsitellään tässä luvussa tulevaisuutta ajatellen.

8.1 Nuoremman sukupolven näkökulmia

Tutkimuksen aikana esiin nousi kysymys globalisaation ja teknologian vaikutuksesta sukupolviimme ja niiden välisiin eroihin. Globalisaatio ja teknologian kehitys vaikuttavat elinympäristöömme ja sitä kautta myös arvoihin, joita opimme. Tämä näkyi meille eroina sukupolviemme välillä. Esimerkiksi matkustaminen oli

sellainen asia, josta ei työpajoissa juuri puhuttu, mutta mikä tuntuu olevan suosittu ajanviete nuoremman sukupolven keskuudessa. Emme myöskään kohdanneet yhtään etnistä syntyperää olevia asukkaita. Omassa nuoremman sukupolven maailmassamme olemme tottuneet etnisiin vähemmistöihin osana suomalaista yhteiskuntaa. Ehkä tulevaisuudessa myös palvelutalojen asukas-kunta on syntyperältään vaihtelevampaa.

Aiemmin kerroimme, kuinka kaikki palvelutalojen asukkaat osasivat edelleen ulkoa tietyt laulut. Tämän havainnon kohdalla pysähdyimme miettimään, onko nykyajan ihmisillä vastaavia näin vahvasti kulttuurisesti yhdistäviä tekijöitä, kun vanhenemme. Onko tämän hetken nuorisolla kaikille yhteisiä loruja tai lauluja, jotka kaikki muistavat vielä vanhuksinakin, kun joka vuosi tulee uusia hittiartisteja ja internetin kautta tavoitettavan kulttuurin kenttä on laajentunut lähes rajattomaksi ja suomalainen voi seurata kulttuuria ympäri maailmaa. Näiden havaintojen pohjalta herääkin kysymys onko kansallinen kulttuuriperintömme muuttumassa globalisaation myötä vähemmän kansalliseksi?

Materiaalia analysoidessamme huomasimme, että hyvin suuri osa muistoista kiinnittyi selkeästi paikkoihin. Vaikka monien palvelutalojen asukkaiden muisti olikin heikentynyt, lähes kaikki muistivat silti kirkkaasti kotiseutunsa. Kalhama, Kitola ja Walamies (2006, 16) kirjoittavat kotiseutu ympäristön keskeisestä merkityksestä paikkaan kuulumisen tunteen synnyttäjänä. He (2006, 16) nostavat esiin myös länsimaissa ja Suomessa perheeseen ja syntymäseutuun liittyvien identiteettien merkitysten vähenemisen ja vahvan kansallisen identiteetin heikkenemisen.

Kansallinen kulttuuri on arvokasta, emmekä saa antaa sen kadota. Myös erilaiset kulttuurit ja kansainvälinen yhteistyö ovat valtava rikkaus. Toivomme silti, että me suomalaiset emme unohda tässä globalisoituvassa maailmassa kulttuurisia juuriamme. Palvelutaloissa vieraillessamme kohtasimme Suomen vanhinta

väestöä ja pääsimme kosketuksiin heidän mukanaan kantaman suomalaisen kulttuuriperinnöllisen tiedon kanssa. Meistä tuntui hyvältä ja etuoikeutetulta kuulla omakohtaisista kokemuksista, jotka meille tuntuvat jo vierailta ja vanhoilta. Tuntuisi hyvältä jakaa näitä kokemuksiamme, ja herättää keskusteluja kulttuuriperinnön säilymisestä sekä vanhemman sukupolven muistamisesta myös laajemmin. Olemme miettineet esityksen tekemistä heränneiden ajatustemme ja kokemustemme pohjalta. Lisäksi mietimme myös mahdollisia jatkoprojekteja, joissa esimerkiksi vanhempaa ja nuorempaa sukupolvea tuotaisiin tietoisesti yhteen, jotta kulttuuriperintö voisi kulkea sukupolvien välisen kuilun yli.

8.2 Kritiikkiä ja kehitysideoita: tulevaisuuden työpajatoiminta palvelutaloissa

Palvelutaloissa toimimme teatteri-ilmaisun ohjaajina valitsemillamme työtavoilla. Tutkimuksen ja projektimme eri vaiheissa pohdimme kuitenkin useaan otteeseen, soveltuvatko työtapamme parhaiten tavoitteidemme saavuttamiseen. Vaikka koimmekin onnistuneemme projektissa ja tutkimuksessa, heräsi meillä paljon ideoita ja kysymyksiä liittyen tulevaisuuteen. Jos toteuttaisimme samantapaisen projektin uudestaan, millaiset työtavat valitsisimme? Pystyisimmekö toteuttamaan uuden ymmärryksemme valossa projektin, joka tuottaisi enemmän hyvinvointia, ja projektin, jossa kenties pääsisimme syvemmälle kulttuuriperinnön kerääjinä.

Ennen projektin alkua olimme ajatelleet käyttää työtapana sadutusta, mutta ympäristön määräämät olosuhteet saivat meidät luopumaan aikeesta. Meillä ei olisi ollut aikaa saduttaa jokaista osallistujaa ja toisaalta kaikki eivät edes pystyneet

sanalliseen ilmaisuun. Tämän pohjalta voidaankin sanoa, että jokaista palvelutaloa kohti varaamamme aika oli liian lyhyt.

Työpaja pidettiin koko ryhmälle yhtäikaa, mikä saattoi osaltaan johtaa siihen, etteivät kaikki osallistujat aina lähteneet keskusteluun mukaan. Pienryhmissä osallistujilla olisi ollut ehkä turvallisempi olo ja helpompi keskustella. Pienryhmissä olisimme myös voineet luoda tiiviimmän kontaktin osallistujiin ja huomioida paremmin jokaisen osallistujan. Tällöin myös keräämämme materiaali olisi voinut olla laajempaa.

Vaikka varsinaisena tarkoituksena ei ollut tässä projektissa hakea moniammatillista yhteistyötä, sitä syntyi kuitenkin itsestään meidän ja hoitajien välille. Jos olisimme huomioineet moniammatillisen yhteistyön mahdollisuudet paremmin jo ennen projektiamme, ja pyrkineet aktiivisemmin hyödyntämään yhteistyön mahdollisuuksia, olisivatko tuloksemme erilaiset? Mitä olisi tapahtunut, jos olisimme esimerkiksi sopineet hoitajien kanssa, että he keräävät vanhuksilta tarinoita etukäteen jo ennen työpajaamme, joita sitten työpajassa olisimme käsitelleet? Entä mitä olisi tapahtunut, jos olisimme saaneet hoitajat kanssamme osittain ohjaamaan työpajaa? Tällöin ainakin suuriin ryhmäkokoihin liittyviin haasteisiin olisi saattanut olla helpompi vastata.

Parhaassa vireystilassa asukkaat tuntuivat olevan aina kahvihetken koittaessa, silloin asukkaat tuntuivat myös kertovan tarinoita rennommin. Tästä heräsi ajatus, olisimmeko voineet teatteri-ilmaisun ohjaajina lähteä työskentelyyn aivan eri tavalla. Työpaja toiminta on meille teatteri-ilmaisun ohjaajille niin luontainen tapa toimia, että saatamme helposti jopa sokeutua muille tavoille. Mitä jos olisimme sopineet palvelutalojen kanssa työpajojen sijasta yhteisistä kahvitteluhetkistä, joissa olisimme esimerkiksi rakenteeltaan suhteellisen rajoittavan työpaja-

toiminnan sijasta esimerkiksi leiponeet pullaa? Vaikka emme aina lähtisikään työskentelemään teatteri-ilmaisun ohjaajille tutuimmilla tavoilla, uskomme, että ammatti-taitomme ja erityinen osaamisemme tulisi hedelmällisesti esiin työskentelyssä. Omaksi kehitystavoitteeksemme havaitsimmekin teatteri-ilmaisun ohjaajan perinteisten työtapojen laajentamisen ja teatteri-ilmaisun ohjaajan roolimme entistä laajemmiksi kehittämisen.

Tutkimuksemme pohjalta on todettavissa, että palvelutaloista on kerättävissä kulttuuriperinnöllistä materiaalia. Jotta saataisiin kerättyä spesifimpää materiaalia, tulisi keräysmenetelmiä ja keräyskohteita laajentaa, sekä kenties tehdä toiminnasta pitkäkestoisempaa, jotta päästäisiin syvempiin aihepiireihin ja keskusteluihin. Pidempikestoinen työpajatoiminta olisi varmasti tuottavampaa ja antoisampaa sekä osallistujille, että tekijöille, kuin kertaluontoiset tuokiot.

Yhteisöllisyyden ja sosiaalisen kanssakäymisen puute palvelutaloissa sai näkemään teatteri-ilmaisun ohjaajan mahdollisuudet vuorovaikutuksen lisääjänä. Teatteri-ilmaisun ohjaajalla olisi ammattitaitonsa puolesta hyvät mahdollisuudet järjestää palvelutaloissa toimintaa, joka lisäisi vuorovaikutusta sekä palvelutalojen asukkaiden, että hoitajien välillä, antaisi asukkaille mahdollisuuden osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi, sekä olisi virikkeellistä ja näin ollen hyvinvointia edistävää. Teatteri-ilmaisun ohjaajan koulutus sisältää paljon ryhmätyö ja vuorovaikutustaitoja vaativaa ja kasvattavaa työskentelyä. Opiskeltuamme neljä vuotta vuorovaikutustaitoja teatterin ja taiteen ohessa, olisi meillä teatteri-ilmaisun ohjaajilla sellaista osaamista, jonka jakamisesta voisi olla hyötyä ammattikunnille, jotka tarvitsevat työssään hyviä vuorovaikutustaitoja. Vanhusten lisäksi voisi työpajatoimintaa järjestää hoitajille, jotta he saisivat lisää esimerkiksi draamatyökaluja vanhusten kanssa työskentelyyn. Tutuille hoitajille kynnys kertoa kokemuksista, ajatuksista ja muistoista voi myös olla pienempi, kuin ensi kertaa kohdattavalle teatteri-ilmaisun ohjaajalle. Pohdimme myös voisiko työpa-

jatoimintaa toteuttaa vanhustenhoitoon rahoitusten, lakien ja säädösten kautta vaikuttavien päättäjien parissa? Voisiko draamatyökaluista olla hyötyä päättäjien ja käytännön toimijoiden välisessä kommunikaatiossa?

8.3 Palvelutaloissa työskentelyn suhde omaan ammatti-identiteettiin

Palvelutalo teatteri-ilmaisun ohjaajan työympäristönä oli haastava, mutta palkitseva. Omia voimavaroja joutui käyttämään erityisen paljon osallistujien ollessa passiivisia. Vaikka koimmekin palvelutaloissa tekemämme työn itsellemme mielekkääksi ja omaan maailmankatsomukseen ja ammatti-identiteettiin pohjaten kulttuurillisesti arvokkaaksi, niin pohdimme onko tällainen kulttuuriperinnön säilymistä tavoitteleva ja sukupolvien välistä kuilua ylittävä työ yhteiskunnallisella tasolla merkityksellistä. Yhteiskunnallisella tasolla on kyllä käyty keskustelua vanhusten huonoista oloista ja kulttuuriperintö koetaan arvokkaaksi kansainvälisellä tasolla, mutta silti vanhempi sukupolvi putoaa yhä helposti yhteiskunnan ulkopuolelle. Miksi?

Prosessin aikana nousi esiin eettisiä kysymyksiä liittyen vanhusten kanssa työskentelyyn ja teatteri-ilmaisun ohjaajan vastuuseen osallistujista. Mitä meillä teatteri-ilmaisun ohjaajina ja työpajan pitäjinä on oikeus kysyä? Kuinka pitkälle keskustelun voi antaa mennä ja onko meillä edes oikeus kuulla kaikkea mitä meille kerrotaan, varsinkin jos kertoja ei kykene itse sensuroimaan puheitaan. Vaikka yritimmekin pysytellä laajoissa yleismaailmallisissa ja kevyissä aiheissa, kuten nuoruus, niin kuulimme myös koskettavia tarinoita ja kokemuksia. Toisaalta taas mitä henkilökohtaisemmalle tasolle päästiin, sitä merkityksellisempää omien muistojen kertominen osallistujille tuntui olevan. Mutta onko meillä oikeus saada osallistujat ajattelemaan, kokemaan ja muistelemaan? Kestääkö

vastuumme vain työpajan ajan, vaikka seuraukset olisivatkin pidempikestoiset? Vaikka hoitajat ovat vastuussa palvelutalojen asukkaista ja läsnä yleensä myös työpajojen aikana, on teatteri-ilmaisun ohjaajalla kuitenkin aina vastuu omasta toiminnastaan ja valinnoistaan toimiessaan ja altistaessaan ihmisiä toiminnalleen. Päivärinta ja Haverinen (2002, 48) kirjoittavat, että työskentely ikääntyneiden ihmisten parissa palveluja antaen, hoivaten tai hoitaen merkitsee aina puutumista toisen ihmisen elämään. Näin mekin teemme palvelutaloissa teatteri-ilmaisun ohjaajina työpajoja, tai muuta toimintaa ohjaten. Päivärinta ja Haverinen (2002, 48) toteavat, että arvot tekevät auttamisesta, huolenpidosta ja hoidosta eettistä toimintaa, jonka autettava samoin kuin auttaja kokevat tilannekohtaisesti aina yksilöllisellä ja ainutkertaisella tavalla. Sama pätee mielestämme myös kaikkeen teatteri-ilmaisun ohjaajan toimintaan palvelutaloissa. Myös teatteri-ilmaisun ohjaajan on muistettava, että jokainen asukas on yksilö ja kokee asiat omalla yksilöllisellä tavallaan.

Esityksestä keskusteltaessa huomasimme, että jotkut katsojat olivat nähneet esityksen tapahtumat nykyaikaan sijoittuneina. Eräs katsoja sanoi esimerkiksi, ettei hänen nuoruudessaan ollut yhtä huoletonta, kuin esityksessä. Toinen katsoja puolestaan kommentoi esityksen kuvaavan hyvin nykyaikaa. Tästä johtuen pohdimmekin onko teatterin konseptia osattu lukea oikein, tai onko ajankuvauskenties ollut epäonnistunut? Enemmistön kuitenkin kokiessa esityksen tunnistettavaksi koimme onnistuneemme tavoittamaan ainakin joitain elementtejä hakemastamme ajankuvasta.

Vaikka teatteri-ilmaisun ohjaaja ei olekaan hoito- tai vanhustyön ammattilainen, on hänellä silti annettavaa myös tälle yhteiskunnan osa-alueelle. Teatteri-ilmaisun ohjaaja on luovan toiminnan ammattilainen ja pystyy tarjoamaan palvelutaloihin virikkeitä, elämyksiä ja kokemuksia, joilla voi olla positiivinen vaikutus

palvelutalojen asukkaiden elämään. Arjen rutiinien rikkominen tuo yllätyksellisyttä muuten laitospäisessä ympäristössä elävän ihmisen arkeen.

8.4 Uhkana laitostuminen

Huoleksemme projektin aikana nousi laitostuminen. Painimme projektimme aikana useaan otteeseen vanhusten muistojen suppeuteen liittyvien kysymysten kanssa. Aiemmissa kappaleissa pohdimme työpajaolosuhteiden vaikutusta havaintoomme hiljaisuudesta ja muistojen suppeudesta. Kuitenkaan emme usko muistin rappeutumisen tai materiaalin keräämiseen liittyvien haasteiden selittävän koko ilmiötä. Uskomme, että laitostumisella voi olla suuri vaikutus muistin ja ajattelun toimintoihin. Pahimmillaan laitostuminen voi johtaa siihen, että ihmiseltä katoaa kyky tunnistaa omia tarpeita ja toiveitaan (Lampinen 2007, 193).

Kohtasimme palvelutaloissa hyvin samantyyppisiä laitostumiseen liittyviä ilmiöitä, joita Viljarannan tutkimuksessa kuvataan. Vaikka viljarannan tutkimus onkin tehty jo 90-luvun alussa, näimme kaikissa tutkimuksemme palvelutaloissa edelleen samantyyppisiä ilmiöitä. kuin Viljarannan tutkimuksessa esitellyt. Viljaranta (1991, 43) kertoo esimerkiksi eräässä palvelutalossa järjestetystä toivomuspäivästä, missä yllätyksenä nousi se, etteivät kaikki asukkaat osanneet toivoa mitään. Samanlaiseen ilmiöön törmäsimme palvelutaloissa, joissa vierailimme. Pyysimme vanhuksia muistelemaan ja kertomaan jotain, mutta suurin osa ei halunnut tai kyennyt tähän. Aura Kontio kuvaa tutkimuspäiväkirjassaan tapahtunutta seuraavasti:

Hirveää, että vanhukset eivät halua muistaa. Kysyin vaikka jotain mukavia nuoruus muistoja, niin vastaukseksi sain: ”Älkää minulta kysykö, en minä muista mitään.” Tuli kyllä todella surullinen olo. Enkä tiennyt mitä sanoa.

Edellisten esimerkkien valossa vanhukset eivät siis toivo, eivätkä muista; melko synkkä näkymä Suomen vanhimman kansan elämästä. Laitostuminen ja laitostmainen ympäristö herättivät meissä paljon niin vahvoja ajatuksia, että niitä joutui pohtimaan muutenkin kuin ns. ammatin puolesta. Aura Kontion tutkimuspäiväkirjassa pohditaan paljon esimerkiksi ihmiselämän funktiota ja, että voiko elämällä olla merkitystä näkemiemme kaltaisissa laitostuneissa ympäristöissä. Palvelutalo-kokemukset ovat selvästi olleet merkittäviä myös teatteri-ilmaisun ohjaajan roolimme kannalta. Elämän funktion lisäksi seuraavassa Aura kyseenalaistaa myös teatteri-ilmaisun ohjaajan paikkaa ja keinoja palvelutaloissa.

Onko tällaisessa elämässä mitään järkeä? Onko siinä mitään mielekkyyttä. Jos ei enää kuule, eikä näe. Jos ei enää pysty puhumaan, eikä edes oikein muista mitään. Ruokaa saa ja lepoa, mutta muuten elämä on ihan tyhjää. Kukaan ei edes pysähdy juttelemaan ja koskettamaan. Mikä oikeasti on tuollaisen elämän funktio? Kannattaako heidän elää? Ja mitä me tässä teatteri-ilmaisun ohjaajina teemme? Pitääkö sitä teatteriakin vielä änkeä tähän? Pystynkö muka teatteri-ilmaisun ohjaajana auttamaan jotenkin? Miksi vetää työpajaa ihmisille, jotka eivät kuule tai näe, eivätkä kommunikoi. Eikö olisi järkevämpää vain tulla ihan omana itsenä vierailulle. Istua vanhusten vieressä ja vaikka silittää. Teatteri-ilmaisun ohjaajana tuntuu avuttomalta.

Laitostumiseen liittyen Viljaranta (1991, 39) kertoo Tanskan sosiaalihuollituksen julkaisussa todettavan, että työntekijöiden kriteereiden mukaan onnistunut työpäivä ei kerro mitään vanhusten hyvinvoinnista. Viljaranta (1991,39) sanoo, että päivän onnistumisen kriteereihin liittyvä tehokkuuskäsitys ei jätä mahdollisuuksia vanhusten yksilölliselle kohtaamiselle. Viljaranta (1991, 34) puolestaan sanoo, että palvelutalojen laitostumista aiheuttavat rakenteet, jotka ruokkivat itse

itseään ja ajavat henkilökuntaa toimimaan laitosmaisuuteen johtavilla tavoilla. Viljarannan teoksessa (1991, 34) eräs hoitaja sanoo haastattelussa seuraavalla tavalla:

Tuli vaan mieleen, että mitä enemmän saat pesty, sitä parempi oot.

Jos maamme vanhustenhoidossa tällainen tehokkuuskäsityksistä ja alimiehityksestä muodostuva noidankehä ruokkii itseään, herääkin kysymys, mitä me voimme tehdä teatteri-ilmaisun ohjaajina. Millaisia työkaluja meillä on tarjota maamme vanhustenhoitokentällä laitostumisen ja tällaisen noidankehän ehkäisemiseksi? Voimmeko teatteri-ilmaisun ohjaajina tehdä jotain, jotta palvelutaloissa asuvilla vanhuksilla olisi mahdollisimman hyvät edellytykset pysyä aktiivisina ja virkeinä?

8.6 Lopuksi

Uuden ymmärryksemme valossa näemme, että palvelutalojen ja Suomen ikään-tyvän väestön parissa olisi paljon mahdollisia alueita, joissa teatteri-ilmaisun ohjaajan työpanos voisi olla merkityksellinen. Näemme myös, että lisätutkimus esimerkiksi teatteri-ilmaisun ohjaajien mahdollisuuksista ehkäistä työnsä avulla laitostumista voisi olla hedelmällistä yhteiskunnallemme. Tutkimuksemme aikana kokemamme asiat herättivät meissä kysymyksen; millaisia ratkaisuja tulevaisuudessa voidaan tehdä, jotta emme menetä yhteyttä arvokkaaseen kulttuuri-perintöömme? Entä millä tavoin voimme estää maamme vanhnimpien eristymisen muusta yhteiskunnasta?

On sanottu, että ihmisen kuollessa osa historiaa kuolee hänen mukanaan (Hakonen 2003, 131). Kuuntelemalla ja arvostamalla jokaista yksilöä hänen elinajanaan, voimme saada kosketuksen ihmiseen ja tietyn aikakauden kulttuuriin, perinteeseen ja muistoihin sekä yksilöllisesti, että yhteiskunnallisesti merkittäville tasoilla.

LÄHTEET

Ahola Suvi & Grönholm Pauliina. 18.2.2015. Yhtenäiskulttuuri katosi jo aikoja sitten. Helsingin Sanomat. A14-A15.

Aineeton kulttuuriperintö. Opetus ja kulttuuriministeriö. Saatavissa: http://www.minedu.fi/OPM/Kansainvaelliset_asiat/kansainvaelliset_jaerjestoet/unesco/aineetonkulttuuriperinto/?lang=fi . Luettu 20.1.2015

Centria ammattikorkeakoulu, Saatavissa: <http://web.centria.fi/Page.aspx?id=2501&p1=44&p2=662>. Luettu 16.1.2015

Eskola J. & Suoranta J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino

Fingerroos, O. & Jouhki, J. 2014. Etnologinen kenttätyö ja tutkimus: Metodien monimuotoisuuden pohdintaa ja esimerkitapauksia. Teoksessa P. Hämeenaho & E. Koskinen-Koivisto (toim.) Moniulotteinen etnografia. Helsinki: Ethnos ry,

Gothoni, R. 1987. Pitkäaikaissairaana vanhuksen maailma ja uskonnollisuus. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisu 149. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura.

Hamm Kalle. 2003. Tutkimus taiteellisessa työskentelyssäni. Teoksessa: Kohtaamisia taiteen ja tutkimuksen maastossa. Toimittaneet: Varto Juha, Saarnivaara Marjatta & Tervahattu Heikki. Hamina: Akatiimi Oy. 94-97

Heikkinen Riitta-Liisa. 2003. Mielenterveys ja sen edistäminen iäkkäillä. Teoksessa: Iäkkään väestön terveyden ja toimintakyvyn ylläpitäminen ja edistäminen. Toimittaneet: Hietanen Anne & Lyyra Tiina-Mari. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö

Hiltunen, L. Graduryhmä 18.2.2009 -Validiteetti ja reliabiliteetti. Jyväskylän yliopiston internetsivusto. Pdf-dokumentti. Saatavissa: http://www.mit.jyu.fi/ope/kurssit/Graduryhma/PDFt/validius_ ja_reliabiliteetti.pdf (luettu 16.2.2015)

Hirsjärvi S., Remes P. & Sajavaara, P. 2014. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi

Hokkanen Anne. 2011. Taide vaikuttaa! Keski-Suomen taidetoimikunta. Pdf-tiedosto. Saatavissa:
[http://www.thl.fi/documents/10531/126775/Taide vaikuttaa selvitysraportti.pdf](http://www.thl.fi/documents/10531/126775/Taide_vaikuttaa_selvitysraportti.pdf)
.Luettu 27.1.2015

Kalhama Pilvi. 2003. Taide vuorovaikutukseen osallistumisen välineenä. Teoksessa: Kulttuurista kasvua – näkökulmia kulttuurikasvatukseen. Humanistinen ammattikorkakoulu. Sarja C. Oppimateriaaleja. Vaajakoski: Humanistinen ammattikorkeakoulu. 118-133

Kalhama Pilvi, Kitola Arja & Walamies Molla. 2003. Kulttuurikasvatuksen konteksteja ja määrittelyä. Teoksessa: Kulttuurista kasvua – näkökulmia kulttuurikasvatukseen. Humanistinen ammattikorkakoulu. Sarja C. Oppimateriaaleja. Vaajakoski: Humanistinen ammattikorkeakoulu. 12-39

Kalhama Pilvi & Vartiainen Pekka. 2006. Johdanto: Kulttuuri inhimillisenä toimintana ja tuotantona. Teoksessa: Kulttuurista kasvua – näkökulmia kulttuurikasvatukseen. Humanistinen ammattikorkakoulu. Sarja C. Oppimateriaaleja. Vaajakoski: Humanistinen ammattikorkeakoulu. 4-11

Kaskiharju Eija & Sarjakoski Helena. 2008. Kulttuuriketju – pieniä suuria asioita ja hyviä käytäntöjä kulttuuritoiminnan järjestämiseksi hoitopaikoissa. Ikäinstituutti. www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.ikainstituutti.fi/binary/file/-/id/3/fid/58>. Luettu 1.1.2015

Kerola I. 2015. Suomenmaa-lehti 07.03.2015 . Saatavissa:
<http://www.suomenmaa.fi/kolmossivu/i ihmisarvoinen vanhuus kuuluu kaikille 5286715.html>. Luettu 5.3.2015

Knuutila Simo. 2008. Kulttuuriperintö, arvot ja identiteetti. Teoksessa: Kulttuuriperintö ja oppiminen. Suomen museoliiton julkaisuja 58. Toimittanut: Venäläinen Päivi Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy. 12-19

Koivunen Hannele. 1998. Hiljainen tieto. Toinen painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava

Koskenniemi Pieta. 2007. Osallistava teatteri - Devising ja muita merkillisyyksiä. Opintokeskus: Kansalaisfoorumi

Laki:

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731, 20§

Lampinen, R. 2007. Omat polut! Vammaisesta lapsesta täysivaltaiseksi aikuiseksi. Helsinki: Edita

Marsio Leena. 2014. Aineeton kulttuuriperintö - Esimerkkejä Unescon 2003 yleissopimuksen toteuttamisesta verrokkimaissa. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö Cuporen verkkojulkaisuja 24. Pdf-tiedosto. Saatavissa: <http://www.cupore.fi/documents/aineetonkulttuuriperinto.pdf> .Luettu 17.1.2015.

Moilanen Kaisu. 19.11.2014. Leikki liikuttaa vanhuksia. Helsingin Sanomat. Saatavissa: <http://www.hs.fi/mesta/a1416291901265> .Luettu 8.3.2014

Moilanen Raili, Tasala Markku & Virtainlahti Sanna. 2005. Hiljainen tieto näkyväksi. Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Ilmarinen. Edita Oy

Muistiliitto. 2013. Muistiliiton internetsivusto. saatavissa: <http://www.muistiliitto.fi/fi/muisti-ja-muistisairaudet/aivot-ja-muisti/ian-vaikutukset-muistiin/> . Luettu 5.3.2015

Nieminen Anna-Sofia. 27.11.2014. Iäkkäillä edelleen liian vähän hoitajia. Helsingin Sanomat. Saatavissa: <http://www.hs.fi/kotimaa/a1416979752931>.Luettu 5.1.2015

Opetus ja kulttuuriministeriö. 2013. Saatavissa:

http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2013/05/aineeton_kulttuuriperinto_sopimus.html?lang=fi Luettu 6.1.2015

Paavola S. 2014. Mieli-pidekirjoitus 08.10.2014. Ilkka-lehti. Saatavissa: <http://www.ilkka.fi/mielipide/yleis%C3%B6lt%C3%A4/vanhuspalvelulaki-lupasi-oikeuden-ihmisarvoiseen-el%C3%A4m%C3%A4%C3%A4n-1.1697430> .Luettu 5.3.2015

Päivärinta Eeva & Haverinen Riitta. 2002. Ikäihmisten hoito- ja palvelusuunnitelma. Opas työntekijöille ja palveluista vastaaville. Stakes oppaita 52. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Pääjoki Tarja. 2003. Leikkivät tarinat. Teoksessa: Taide ja toiseus. Toimittaneet: Rappala Mari & Pääjoki Tarja. Jyväskylä: Sosiaali ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 121-128

Raina Liisa & Haapaniemi Jouni. 2007. Yhteisöllinen perdagogia. Tallinna: Arator Oy

Saaranen-Kauppinen A. & Puusniekka A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavissa: <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/> .Luettu 15.2015

Saarenheimo Marja. 2003. Merkityksellinen elämä. Teoksessa: Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Toimittaneet: Marin Marjatta & Hakonen Sinikka. Jyväskylä: PS-Kustannus. 44-56

Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2011:20, Aina oikea ikä!, Aktiivisen ikääntymisen ja sukupolvien välisen solidaarisuuden eurooppalainen teemavuosi 2012, Sosiaali ja terveysministeriö, Helsinki 2011, Suomen kansallinen toimintasuunnitelma. www-dokumentti. Saatavissa: http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=3320152&name=DLFE-17206.pdf .Luettu 27.1.2015

Suomen Kulttuuriperinnön Säätiö. Saatavissa: <http://www.kulttuuriperinto.fi/>. Luettu 19.1.2015.

Suomen museoliitto. Kulttuuriperintö ja museot. Saatavissa:

<http://www.museoliitto.fi/index.php?k=9189> .Luettu 15.1.2015

Teerijoki Pipsa & Lintunen Jarmo. 2001. Kohtaamisia eri tiloissa – Osallistavan teatterin näyttämöt Teoksessa: Katarsis – Draama, teatteri ja kasvatus. Toimittaneet Korhonen Pekka & Ostern Anna-Lena, Jyväskylä: Atena Kustannus Oy, 131-150

Tuomi, J. & Sarajärvi, A 2002: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi

Tuomi-Nikula Outi, Haanpää Riina & Kivilaakso Aura. 2013. Kulttuuriperintö kysymysten jäljillä. Teoksessa: Mitä on kulttuuriperintö? Vantaa: Sumalaisen kirjallisuuden seura. 12-30

Valkeapää Leena. 2012. Taiteellisen ajattelemisen autoetnografisuus. Teoksessa: Ihan taiteessa - Puheenvuoroja taiteen ja tutkimuksen suhteesta. Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu. Taiteen laitos. Toimittaneet: Haveri Minna & Kiiskinen Jouni. 70-81.

Varto Juha. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä Oy

Varto Juha. 2005. Laadullisen tutkimuksen metodologia - Metodologia tutkii menetelmien perusteita ja oletuksia. Elan Vital. Saatavissa: http://arted.uiah.fi/synnyt/kirjat/varto_laadullisen_tutkimuksen_metodologia.pdf. Luettu: 4.3.2015

Vehkalahti Reetta. 2008. Leikkivä Teatteri. Toinen painos. Jyväskylä: Lasten Keskus/ LK-Kirjat

Ventola Marjo-Riitta. 2005. Taide keskelle elämää. Teoksessa Draamaa ja teatteria yhteisössä. Toimittaneet Ventola Marjo-Riitta & Renlund Micke. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia, 34-47

Ventola Marjo-Riitta & Renlund Micke. 2005. Käytäntöjä. Teoksessa Draamaa ja teatteria yhteisössä. Toimittaneet Ventola Marjo-Riitta & Renlund Micke. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia, 56-80

Viljaranta L. 1991. Vanhainkotielämä yksilölliseksi – työntekijät arjen vaihtoehtoja etsimässä. Forssa: Sosiaaliturvan keskusliitto

West, Susie. 2010. Introduction. Understanding Heritage in practice. Manchester UK: Susie West, Manchester University Press.

Projektisuunnitelma keväältä 2014.

Projekti yhdistää kulttuuri-, teatteri- sekä hyvinvointityötä, ja sen tavoitteena on lisätä vanhusten hyvinvointia palvelutaloissa, tuoda vanhusten ääntä kuuluville koko suomen tasolla, sekä säilyttää kulttuuriperintöä, suomen ikääntyvän kansan viisautta ja kulttuurisia voimavaroja, jotka ovat vaarassa kadota vanhemman ikäryhmän mukana.

Projektin teemana on sanan voima. Tutkimme sanojen ja tarinoiden merkitystä ihmiselämässä. Sanan ja tarinan voiman arjessa ymmärtäminen on kuulunut Suomalaiseen kansanperinteeseen jo kauan. Historia, tunteet ja opit on ilmaistu ja kulkeneet sanassa kirjoitus- ja lukutaidosta riippumatta. Ihmisellä on tarve tulla kuulluksi ja kokea sanansa merkityksellisiksi. Vaikka sanojen muoto on vuosikymmenten saatossa muuttunut, niin niiden merkitys ei ole kadonnut.

Vuosikymmeniä kestänyt elämäntaival luo perspektiiviä elämän mittasuhteisiin. Tästä syystä olemme kääntäneet katsemme kohti vanhemman sukupolven kokemuksen, tiedon ja taidon perintöä. Vanhemman kansan sanoissa piilee voimaa ja merkityksiä, joita nuoremman sukupolven on hyvä pysähtyä kuuntelemaan. Haluamme myös antaa palvelutalojen asukkaille voimaannuttavan kokemuksen oman elämän runoudesta ja merkityksellisten sanojen ilmaisemisesta.

**Nuoruusmuistoja (maalaukset ja sanataideteokset)
Jaottelu: Elämän osa-alueet**

Työ ja koulu

- Orimattilassa hevosjalostusta
- Renkinä ahvenanmaalla
- Soran ajoa pienestä pitäen
- Moderni koulu helsingissä
- Rekkakuskin apulainen,joka sai lukea karttaa
- Koulunkäynti kuopiossa yliopistossa
- Kaikenlaista työtä
- Salosen Antin rakennuksella töissä, kovaa työtä
- ”Opiskeli oppikoulussa, sen jälkeen kauppaopistossa ja sitten työskentelin toimistotyössä.”
- Työntekoa
- ”Taxi on tärkeä työ, kunpa se pyörisi, isä osti 60v. lahjaksi, huterä, metriäkään ei oo.”
- Rintamalottana
- Lapsena asui lestijärvellä viisi vuotta, jossa mummo hoiti, serkku haki pois Kokkolaan, jossa joutui ruotsalaiseen kouluun.
- Ensin töissä navetassa, sitten saunaan ja sieltä tansseihin
- Viikko töitä, lauantaina ulos, karja hoidettuna
- Kirkonkylän koulu kälviällä hajoitettiin, kun se oli niin vanha.
- Juurikkaita kotoa kouluun. Keittäjä laittoi ruokaa.
- Kaikki kesät heinätöissä
- Seitsemän veljestä, josta opittu iloinen elämän asenne. Sitä luettiin koulussa.
- Yleisurheilu, kalastus, uinti,
- Kaupassa töissä, urheilua ja voimistelua
- Pihalla baari, jossa myytiin limsaa ja kahvia. (Halkokari)
- Töitä riitti maataloilla kovasti
- Kettutarhaus elinkeinona
- Maatalon töitä ja kuorolaulua
- Rypsiä myrkytöntä
- Lehmät ja navetta

LIITE 2/2

- ”Kävimme supistettua kansakoulua, missä oli vain yksi opettaja ja yksi keittäjä. Keittäjä teki hyviä uuniperunoita. Kouluun piti viedä juurikasveja ja marjoja. Kaikilla oli kasvimaata kotona.”
- ”Pitää kasvattaa uusi kansa, antaa niille se pohja, mikä pitää antaa. Avioliitossa tulee suuri vastuu.”
- ”Lähdin nuorena 50-luvulla Ruotsin maille töihin. Vierähti siellä noin 40 vuotta.”
- Maatalon emäntä jo nuoresta lähtien
- ”Koska olin ainoa pitkätukkainen tyttö luokalla pääsin aina prinsessaksi koulun juhlien näytelmiin.”
- Huttusen Lyylin ompeluoppi. Ompelukone Signer
- Holmberg oli Kokkolan yleislääkäri 50v. sitten. Useampi asukas muisti Holmbergin ja kertoi käyneensä tai, että tiesivät jonkun, joka oli käynyt vastaanotolla.
- ”Lääkäri Holmbergillä oli Kokkolassa vastaanotto. Mies tuli vastaanotolle huonossa kunnossa ja Holmberg mittasi kuumetta. Miehellä oli kuumetta 40 astetta. Lääkäri määräsi miehen sairaalaan. Mies sanoi: ”En minä mihinkään sairaalaan onhan minulla ollut kuusissakymmenissäkin”
- Meijerin konehoitaja. Meijeri oli ennen keskustassa nykyään -Kaustarissa.
- Kemiralla ratavartijana. Huolehti ja korjasi rataa. ”Rata oli niin törkyinen, että se oli pakko siistiä.”
- Positiivisuus: Turha olla muuta, negatiivista tulee aina
- Paljon harrastuksia. Ollut kauppias melkein koko ikänsä. Laulanut kirkkokuorossa.
- Sotalottana etulinjassa. (Toinen asukas kertoi)

Tanssit ja muu vapaa aika

- Ystävä
- Kahvi
- Lavatanssit ja laulut
- Tanssit
- Lauantai-iltaisina oli tanssit
- Erikseen oli naistenhaku ja miestenhaku
- ”Olen saanut tanssia erään tunnetun henkilön kanssa.”
- Haitarin soitto
- Käytiin hiihtää (pojat), tytöt luistelee

- Latotanssit
- Matkustaminen
- Tanssit isolla tiellä lauantaisin ja sunnuntaisin
- Tansseista löytyi komea mies
- ”25 penniä, maksoi tanssit”
- Kajaanin lavatanssit
- Tanssittiin tangoa, valssia, humppaa
- Ensin töissä navetassa, sitten saunaan ja sieltä tansseihin
- Pojat haki tyttöjä tanssiin
- Kälviän seuraintalo
- Sota-aikana ei ollut tansseja
- ”Kotikaljaa kävin usein juomassa. Siihen oli laitettu hiivaa ja sokeria.”
- Heinätöiden jälkeen uimaan matalaan lahteen. Kaikki mäen lapset uimassa.
- ”Ruotsalossa tuttuja poikia. Meitä oli yhteensä aika isoporukka. Käveltiin yhdeksän kilometriä heidän luokseen Viankylästä.”
- Pihalla baari, jossa myytiin limsaa ja kahvia. (Halkokari)
- S-aunanraikkaana tansseihin
- Tanssit työväentalolla
- Kälviän seuraintalo
- Sota-aikana ei saanut tanssia.
- Mustikka ja puolukkaa käytiin poimimassa metsässä.
- Ravien katsominen
- Halkokarin tanssit keskiviikkoisin ja lauantaisin, jossa oli orkesteri paikalla.
- Salatanssit riihessä
- ”Kerran peruutin kuorma-autolla ojaan, mutta pääsin itse ylös. Yritin ajaa lina-autoakin, mutta se ei onnistunut.”
- Aina keskiviikkona ja viikonloppuisin sauna
- Kiuruvedellä tanssit puistonlaidalla
- ”Hyvää huomenta punahilkka...” (runo)
- Savusauna
- ”Tavattiin kavereita.”
- Kukkuu kukkuu (Laulu)
- Silakoiden narraus
- Tanhut, jotka oli harrastus nuorisoseuralla

- Lavatanssit kesällä
- Teatteriporukan mukana pienenä tyttönä
- Lavatansseissa toiset saa puolison, toiset ei
- Tanssilavalla tavannut oman kullan
- Tanssiminen ja tyttöjen piirtäminen
- The beatles
- Olavi Virta
- Hevoset ja haitarit
- Tampereella hyvät lavatanssit
- Metsässä kävely ja kovan äänen pitäminen, jotta kuuluu, että on olemassa.
- Mika Waltari
- Paljon harrastuksia
- Ollut kauppias melkein koko ikänsä. Laulanut kirkkokuorossa.
- Maatalon töitä ja kuorolaulua
- Iltamat, joissa on ollut runoja ja tansseja
- ”Olen ollut kova tanssimaan. kun menin naimisiin, kävimme yhdessä tansseissa ja ulkomiällä.”
- Koko porukka riihessä huutamassa numeroita
- Yleisurheilu, kalastus, uinti, kaupassa töissä,
- Urheilua ja voimistelua
- ”Tavattiin osuusliikkeen kahvilassa, myöhemmin näytelmäkerhoissa ja tansseissa työväentalolla.”
- ”Korpelan nuorisotalolla käytiin tansseissa, ja Sievissä myös. Iltamissa lausuttiin runoja. Kävelen ja pyörillä käytiin tansseissa ja iltamissa.”
- Jalkaisin tanssilavalle
- ”Kototyöt ensin, sitten sai luvan lähteä tanssimaan.”
- Aikuisten piirileikki
- Uiminen Leppijärvessä.
- Nuoruus, ilo ja hauskuus
- ”Beatles oli tärkeä. Koko Kansa. Beatles oli ihana.”
- Seuraintalolla tanssit
- Veneen moottori pysähtyi, jäätiin saareen
- ”Silmät kiilsi, jos nätti poika tuli hakemaan.”
- ”Kavereita kaipaam”

- Vitsi: Alavetelin poika ja Sokojan tyttö. Alavetelin poika pääsi saatille. Kysyi tytön kotona, että milloin saan tulla seuraavan kerran. Tyttö pieraisee, ja Alavetelin poika kysyy "Ai tiistaina?"
- Suihkukaivo länsipuistoon
- Riiri käveli pakkasessa sotalomalla seitsemän kilometriä, mutta tyttö ei päästänyt sisälle.

Perhe ja kotiseutu

- "Voi kunpa pääsis kotia saunaan."
- Savusauna
- Kälviän seuraintalo
- "Asuin 56 vuotta samassa talossa. Talossa asui paljon lapsiperheitä."
- Porista kotoisin
- Malmilta kotoisin
- Isä ja äiti ja lapset.
- 18 vuotiaana naimisiin, tytär 16 vuotiaana naimisiin erikoisluvalla
- "Äidin sairastuminen. Sitä itkin joka yö. Mie yritin hänelle näyttellä. Äiti taputti. Isompi sisko sanoi: Nyt ruvetaan näyttelemään."
- "Piti olla kiltisti ja kauniisti, mutta iloita sai."
- Hertta (lehmä)
- "Kissa kusi kenkään. Pöhlö kissa."
- Mansikki ja komea sonni. Mansikki vietiin sonnin luokse astutettavaksi. Seksuaalielämä opittiin näin luonnon kautta
- Lapsena asui Lestijärvellä viisi vuotta, jossa mummo hoiti, serkku haki pois Kokkolaan, jossa joutui ruotsalaiseen kouluun.
- Mustikkaa ja puolukkaa käytiin poimimassa metsässä.
- "Saunan lattia oli liukas."
- Kasvatettu kaalia, porkkanaa, punajuurta
- Paskalaaka – pikkuinen saari. Saaria oli yhteensä kolme. Tupalaaka, somerolaaka ja paskalaaka.
- Aina keskiviikkona ja viikonloppuisin sauna
- "60v vuotta sitten tulin Kokkolaan, Kannuksesta löytyi vaimo. Minä olin 20 vuotias ja armeijassa, vaimo oli 21-vuotias.

Meidät vihittiin Eskolan rukoushuoneella. Ei tanssittu, koska se oli ruokoushuone. Vaimo oli leipomon tyttö. Kuoli 4vuotta sitten.”

-”Ensimmäinen mies jätti. Tuli avioero. Syynä oli, etteä en voinut saada lapsia.”

-”Mieheni on kuollut, hänet on haudattu Marian hautuumaalle”

-Maatalon emäntä jo nuoresta lähtien.

-Huone Lapinlahdessa

-Borta bra, hemma bäst!

-”Kun olin minä vielä pikkuinen tyttö tuli poikaset viereheeni, mutta mamma otti risun jolla rapsutteli.”

-Kototyöt ensin, sitten sai luvan lähteä tanssimaan

-Lehmät ja navetta

-Suomen metsät

-Syntynyt 1918 – Viipurista joutunut parikymppisenä muuttamaan Helsinkiin sodan tieltä

-”Pitää kasvattaa uusi kansa, antaa niille se pohja, mikä pitää antaa. Avioliitossa tulee suuri vastuu.”

-Sota-aikana tutustuin vaimooni. Seurustelu oli hiljaista. Nyt elän leskenä. (mies 90v.)

-Kävimme supistettua kansakoulua, missä oli vain yksi opettaja ja yksi keittäjä. Keittäjä teki hyviä uuniperunoita. Kouluun piti viedä juurikasveja ja marjoja. Kaikilla oli kasvimaa kotona.

-Junkalan mummo

-Karjalan mummo.

-”Pienenä lapsena lähdin Karjalasta. Itkin kovasti ja sanoin, etten halua kuolla. Yhdeksän lasta meitä oli. Itse olin nuorin. Äiti ei saanut jättää hetkeksikään yksin. Päädyttiin pohjanmaalle. Olin semmoinen ipana ja aina valmis puhumaan. Lapualla eivät tykänneet niin isosta perheestä. Saatiin yökortteeri talosta. Äiti oli sairas. Ei pystynyt kävelemään. Joka ilta rukoiltiin äidin puolesta. Pelättiin, että jos äiti kuolee, niin lapset tapetaan. Muutettiin Ylistarosta Kitinojalle. pojat lähtivät töihin. itku kurkussa hyvästeltiin ja annettiin neuvoja: ”Muistakaa ruukoilla joka ilta!” ”Olkaa nätisti ja tehkää työtä.”

Rakkaus

-”Minä rakastin omaa miestäni.”

-Positiivisuus: Turha olla muuta, negatiivista tulee aina

-”Kavereita kaipaam.”

”Mieheni on kuollut, hänet on haudattu Marian hautuumaalle”

-18 vuotiaana naimisiin, tytär 16 vuotiaana naimisiin erikoisluvalla

-”Ensimmäinen mies jätti. Tuli avioero. Syynä oli, etteä en voinut saada lapsia.”

-Rakkaus

-Sota-aikana tutustuin vaimooni. Seurustelu oli hiljaista. Nyt elän leskenä. (mies 90v.)

- Ensimmäinen tyttöystävä.

-Rakkaus

-Suutelu

-60 vuotta sitten tuln Kokkolaan. Kannuksesta löytyi vaimo.

”Minä olin 20 vuotias ja armeijassa, vaimo oli 21-vuotias.

Meidät vihittiin Eskolan rukoushuoneella. Ei tanssittu, koska se oli ruokoushuone. Vaimo oli leipomon tyttö. Kuoli 4vuotta sitten. ”

-Tanssilavalla tavannut oman kullan.

-Lavatansseissa toiset saa puolison, toiset ei.

Seurustelukulttuuri ja riiaus

-Positiivisuus: Turha olla muuta, negatiivista tulee aina

-Kavereita kaipaam

-Suutelu

-Tansseista löytyi komea mies

-Sota-aikana tutustuin vaimooni. Seurustelu oli hiljaista. Nyt elän leskenä. (mies 90v.)

-Silmät kiilsi, jos nätti poika tuli hakemaan

-Vitsi: Alavetelin poika ja Sokojan tyttö. Alavetelin poika pääsi saatille. Kysyi tytön kotona, että milloin saan tulla seuraavan kerran. -Tyttö pieraisee, ja Alavetelin poika kysyy ”Ai tiistaina?”

-Riitari käveli pakkasessa sotalomalla seitsemän kilometriä, mutta tyttö ei päästänyt sisälle.

- Tavattiin osuusliikkeen kahvilassa, myöhemmin näytelmäkerhoissa ja tansseissa työväentalolla
- Kun olin nuori kaikki oli hauskaa, seurustelu oli hauskaa . Ei ollut huolia.
- 30- ja 40 –luvulla sillan kajetta tosi kapeaa kuljettiin kessua poltettiin ja miesten kans riusteltiin.
- Lavatansseissa riitatiin naisia.
- Ruotsalossa tuttuja poikia. Meitä oli yhteensä aika isoporukka. Käveltiin yhdeksän kilometriä Viankylästä heitä

tapaamaan.

- Poijat haki tyttöjä tanssiin
- Ensimmäinen tyttöystävä.

Erillisinä

- Syntymävuodet 1945 ja 1948
- Ei mitään!
- Kesä ja vapaus
- Nuoruus, ilo ja hauskuus
- Eläimetkin ovat tunteellisia
- Vapaus: Sai vapaasti olla
- Positiivisuus: Turha olla muuta, negatiivista tulee aina.
- Sä oot ihan hyvä tyttö.
- Siitä vaan!

jaottelu 2: Muistoissa näkyvät kulttuuriperinnölliset elemnetit

A) Paikkoihin liittyvät muistot:

- Orimattilassa** hevosjalostusta,
- Moderni **koulu Helsingissä**
- Tanssit **isolla tiellä** lauantaisin ja sunnuntaisin
- Koulunkäynti **kuopiossa** yliopistossa
- Malmilta** kotoisin
- Kajaanin** lavatanssit
- Lapsena asui **Lestijärvellä** viisi vuotta, jossa mummo hoiti, serkku haki **pois Kokkolaan**, jossa joutui **ruotsalaiseen kouluun**.
- Asui 56 vuotta **samassa talossa**. Talossa asui paljon lapsiperheitä.
- 60v. sitten tulin **Kokkolaan, Kannuksesta** löytyi vaimo. Minä olin 20-vuotias. **armeijassa**, vaimo 21-vuotias. Meidät vihittiin **Eskolan rukoushuoneella**. Ei tanssittu, koska se oli rukoushuone. Vaimo oli leipomon tyttö. Kuoli 4vuotta sitten.
- Kälviän seuraintalo**
- Ensin töissä **navetassa**, sitten **saunaan** ja sieltä tansseihin
- Olen ollut kova tanssimaan. kun menin naimisiin, kävimme yhdessä tansseissa ja **ulkomailla**.
- Heinätoiden jälkeen uimaan **matalaan lahteen**. Kaikki **mäen** lapset uimassa.
- Ruotsalossa** tuttuja poikia. Meitä oli yhteensä aika iso porukka. Käveltiin yhdeksän kilometriä **Viankylästä**.

- Mustikka, puolukka yms., käytiin poimimassa **metsässä**.

- Juurikkaita **kotoa kouluun**. Keittäjä laittoi ruokaa.
- Kirkonkylän koulu kälviällä** hajoitettiin, kun se oli niin vanha.
- Kälviän seuraintalo**. Sota-aikana ei saanut tanssia
- Paskalaaka – pikkuinen saari. Saaria oli yhteensä kolme. Tupalaaka, somerolaaka ja paskalaaka.
- Tanssit **työväentalolla**
- Lapinlahdessa huone**
- Urheilu **järvenpäässä**
- Kiuruvedellä tanssit puistonlaidalla**.
- Halkokarin** tanssit keskiviikkoisin ja lauantaisin. Orkesteri paikalla.
- Pihalla baari**, jossa myytiin limsaa ja kahvia. (**Halkokari**)

- Suomen metsät**
- Tampereella** hyvät lavatanssit
- Syntynyt 1918 – **Viipurista** joutunut parikymppisenä muuttamaan **Hel-**
sinkiin sodan tieltä
- Saunan** lattia oli liukas
- Salatanssit **riihessä**
- Savusauna
- Lehmät ja **navetta**
- Pienenä lapsena **lähdin Karjalasta**. Itkin kovasti ja sanoin, etten halua kuolla. Yhdeksän lasta meitä oli. Itse olin nuorin. Äiti ei saanut jättää hetkeksikään yksin. Päädyttiin **pohjanmaalle**. Olin semmoinen ipana ja aina valmis puhumaan. **Lapualla** eivät tykänneet niin isosta perheestä. **Saatiin yökortteeri talosta**. Äiti oli sairas. Ei pystynyt kävelemään. Joka ilta rukoiltiin äidin puolesta. Pelättiin, että jos äiti kuolee, niin lapset tapetaan. Muutettiin **Ylistarosta Kitinojalle**. Pojat lähtivät töihin. Itku kurkussa hyvästeltiin ja annettiin neuvoja: ”Muistakaa rukoilla joka ilta!” ”olkaa nätisti ja tehkää työtä.”

-Kävimme supistettua **kansakoulua**, missä oli vain yksi opettaja ja yksi keittäjä. Keittäjä teki hyviä uuniperunoita. Kouluun piti viedä juurikasveja ja marjoja. Kaikilla oli kasvimaata kotona.

-Karjalan mummo

-Kun olin nuori kaikki oli hauskaa, seurustelu oli hauskaa . Ei ollut huolia. Uiminen **Leppijärvessä**.

-Junkalan mummo

-Tanssilavalla tavannut oman kullat

-Töitä riitti **maatiloilla** kovasti

-Tavattiin **osuusliikkeen kahvilassa**, myöhemmin **näytelmäkerhoissa ja tansseissa työväentalolla**

-Korpelan nuorisotalolla käytiin tansseissa, myös **sievissä**. Iltamissa lausuttiin runoja. Kävelen ja pyörillä käytiin tansseissa ja iltamissa.

-Lähdin nuorena 50-luvulla **Ruotsin** maille töihin.

Vierähti siellä noin 40 vuotta

-Jalkaisin **tanssilavalle**

-Suihkukaivo **länsipuistoon (Kokkola)**

-Meijerin konehoitaja. Meijeri oli **ennen keskustassa nykyään Kaustarissa**.

-Veneen moottori pysähtyi, jäätiin **saareen**

-Voi kunpa pääsis kotia **saunaan**

B) Henkilöihin liittyvät muistot:

-Rekkakuskin apulainen,joka sai lukea karttaa

-Taxi on tärkeä työ, kunpa se pyörisi, **isä** osti 60v. lahjaksi, huterana, metriäkään ei oo.

-Renkinä **ahvenanmaalla**

- Tansseista **komea mies**

-Mansikki ja komea sonni, seksuaalielämä opittiin luonnon kautta

-Hertta (lehmä)

-18 vuotiaana naimisiin, **tytär 16 vuotiaana** naimisiin erikoisluvalla

- **Salosen Antin** rakennuksella töissä, kovaa työtä

-Olavi Virta

-Lapsena asui Lestijärvellä viisi vuotta, jossa **mummo** hoiti, **serkku** haki pois Kokkolaan, jossa joutui ruotsalaiseen kouluun.

-Asui 56 vuotta samassa talossa. Talossa asui **paljon lapsiperheitä**.

-Käytiin hiihtää (**pojat**), **tytöt** luistelee

-Ensimmäinen **tyttöystävä**.

-Heinätoiden jälkeen uimaan matalaan lahteen. Kaikki **mäen lapset** uimassa.

-60v. sitten tulin Kokkolaan, Kannuksesta **löytyi vaimo**. Minä olin 20-vuotias, ja armeijassa, vaimo 21-vuotias. Meidät vihittiin Eskolan rukoushuoneella. Ei tanssittu, koska se oli ruokoushuone. **Vaimo oli leipomon tyttö**. Kuoli 4vuotta sitten.

-**Pojat** haki **tyttöjä** tanssiin

-Olen ollut kova tanssimaan. kun **menin naimisiin**, kävimme yhdessä tansseissa ja ulkomiällä.

-Rintamalottana

-Olen saanut tanssia **erään tunnetun henkilön** kanssa

-Ruotsalossa **tuttuja poikia**. Meitä oli yhteensä aika isoporukka. Käveltiin yhdeksän kilometriä Viankylästä.

-Juurikkaita kotoa kouluun. **Keittäjä** laittoi ruokaa.

-Tavattiin **kavereita**

-**Teatteriporukan** mukana pienenä tyttönä

-Mika waltari

-”Hyvää huomenta punahilkka...” (runo)

-**Äidin** sairastuminen. Sitä itkin joka yö. Mie yritin hänelle näyttellä. **Äiti** taputti.

Isompi **sisko** sanoi: "Nyt ruvetaan näyttelemään."

-Halkokarin tanssit keskiviikkoisin ja lauantaisin. **orkesteri** paikalla.

-Isä ja äiti ja lapset

- Kissa kusi kenkään. Pöhlö kissa.

-Kun olin minä vielä pikkuinen tyttö, tuli **poikaset** viereheeni, mutta **mamma** otti

risun jolla rapsutteli.

-The beatles

-**Koko porukka** riihessä huutamassa numeroita

-**Lehmät** ja navetta

-Pienenä lapsena lähdin Karjalasta. Itkin kovasti ja sanoin, etten halua kuolla. **Yhdeksän lasta** meitä oli. Itse olin nuorin. **Äiti** ei saanut jättää hetkeksikään yksin. Päädyttiin Pohjanmaalle. Olin semmoinen ipana ja aina valmis puhumaan. Lapualla eivät tykänneet **niin isosta perheestä**. Saatiin yökortteeri talosta. **Äiti** oli sairas. Ei pystynyt kävelemään. Joka ilta rukoiltiin **äidin** puolesta. Pelättiin, että jos **äiti** kuolee, niin **lapset** tapetaan. Muutettiin Ylistarosta Kitinojalle. **pojat** lähtivät töihin. Itku kurkussa hyvästeltiin ja annettiin neuvoja: "Muistakaa rukoilla joka ilta!" "olkaa nästisti ja tehkää työtä."

-Kävimme supistettua kansakoulua, missä oli **vain yksi opettaja ja yksi keittäjä**. **Keittäjä** teki hyviä uuniperunoita. Kouluun piti viedä juurikasveja ja marjoja. Kaikilla oli kasvimaata kotona.

-Paljon harrastuksia. Ollut **kauppias** melkein koko ikänsä. **Laulanut kirkkokuorossa**.

-Karjalan mummo

-Junkalan mummo

-Tanssilavalla tavannut **oman kullan**

-**Hevoset**, haitarit

-Sota-aikana tutustuin **vaimooni**. Seurustelu oli hiljaista. Nyt elän leskenä. (mies 90v.)

-Riiri käveli pakkasessa sotalomalla seitsemän kilometriä, mutta **tyttö** ei päästänyt sisälle.

-**Huttusen Iylin** ompeluoppi. Ompelukone Signer.

-**Mieheni** on kuollut, hänet on haudattu Marian hautuumaalle.

-”**Lääkäri Holmbergillä** oli Kokkolassa vastaanotto. Mies tuli vastaanotolle huonossa kunnossa ja **Holmberg** mittasi kuumeen. Miehellä oli kuumetta 40 astetta. Lääkäri määräsi miehen sairaalaan. Mies sanoi: ”En minä mihinkään sairaalaan onhan minulla ollut kuusissakymmenissäkin”.

-**Beatles** oli tärkeä. Koko Kansa. **Beatles** oli ihana.

-Minä rakastin omaa **miestäni**

C) ajankuvaan liittyvät muistot

-**30- ja 40** –luvulla sillan kairajetta tosi kapeaa kuljettiin kessua poltettiin ja miesten kans riusteltiin

-**Tanssit** isolla tiellä lauantaisin ja sunnuntaisin

-**Tansseista** komea mies

-**25 penniä, tanssit**

- Mansikki ja komea sonni, **seksuaalielämä opittiin luonnon kautta**

- Kajaanin **lavatanssit**

-18 vuotiaana naimisiin, tytär 16 vuotiaana naimisiin erikoisluvalla

-**Asui 56 vuotta samassa talossa**. Talossa asui paljon lapsiperheitä.

-**Käytiin hiihtää (pojat), tytöt luistelee**

-60v. sitten tulin Kokkolaan, Kannuksesta löytyi vaimo. Minä olin 20-vuotias ja armeijassa, vaimo 21-vuotias. Meidät vihittiin Eskolan rukoushuoneella. Ei tanssittu, koska se oli ruokoushuone. Vaimo oli leipomon tyttö. Kuoli 4vuotta sitten.

-Kaikki kesät heinätoissa

-Kasvatettu kaalia, porkkanaa, punajuurta

-Tanssittu tangoa, valssia, humppaa

-Ensin töissä navetassa, sitten saunaan ja sieltä tansseihin

-Lauantai-iltaisoin oli tanssit

-Erikseen oli naistenhaku ja miestenhaku

-Pojat haki tyttöjä tanssiin

-Rintamalottana

-latotanssit

-Olen ollut kova tanssimaan. kun menin naimisiin, kävimme **yhdessä tansseissa** ja ulkomiällä.

-Sota-aikana ei ollut tansseja

-Heinätoiden jälkeen uimaan matalaan lahteen. Kaikki mäen lapset uimassa.

-Kotikaljaa kävin usein juomassa. Siihen on laitettu hiivaa ja sokeria.

-Ruotsalossa tuttuja poikia. Meitä oli yhteensä aika isoporukka. **Käveltiin yhdeksän kilometriä** Viankylästä.

-Mustikka, puolukka yms. , käytiin poimimassa metsässä.

-Juurikkaita kotoa kouluun. Keittäjä laittoi ruokaa.

-Kälviän seuraintalo. **Sota-aikana ei saanut tanssia.**

-Viikko töitä, lauantaina ulos. Karja hoidettuna

-Tanssit työväentalolla

-Kukkuukukkuu (Laulu)

-Tanhut, jotka oli harrastus nuorisoseuralla

-Lavatansseissa toiset saa puolison, toiset ei

-Rypsistä myrkytöntä

-Mika waltari

-Sotalottana etulinjassa. (Toinen asukas kertoi)

-Lavatanssit ja laulut

-Kiuruvedellä **tanssit** puistonlaidalla.

-Halkokarin tanssit keskiviikkoisin ja lauantaisin. orkesteri paikalla.

-Pihalla baari, jossa myytiin limsaa ja kahvia. (Halkokari)

-Kun olin minä vielä pikkuinen tyttö tuli poikaset viereheeni, mutta mamma otti **risun, jolla rapsutteli.**

-Aina keskiviikkona ja viikonloppuisin sauna

-Saunanraikkaana tansseihin

-Seitsemän veljestä, josta opittu iloinen elämän asenne. Sitä luettiin koulussa.

-Lavatansseissa riiaattiin naisia

-Tampereella hyvät **lavatanssit**

-Kototyöt ensin, sitten sai luvan lähteä tanssimaan

-Syntynyt 1918 – Viipurista joutunut parikymppisenä **muuttamaan Helsinkiin sodan tieltä**

-Lavatanssit kesällä

-Salatanssit riihessä

-Savusauna

-Koko porukka riihessä huutamassa numeroita

-Lehmät ja navetta

-Pienenä lapsena lähdin Karjalasta. Itkin kovasti ja sanoin, etten halua kuolla. Yhdeksän lasta meitä oli. Itse olin nuorin. Äiti ei saanut jättää hetkeksikään yksin. Päädyttiin pohjanmaalle. Olin semmoinen ipana ja aina valmis puhumaan. Lapualla eivät tykänneet niin isosta perheestä. Saatiin yökortteeri talosta. Äiti oli sairas. Ei pystynyt kävelemään. Joka ilta rukoili

tiin äidin puolesta. Pelättiin, että jos äiti kuolee, niin lapset tapetaan. Muutettiin Ylistarosta Kitinojalle. Pojat lähtivät töihin. Itku kurkussa hyvästeltiin ja annettiin neuvoja: ”Muistakaa rukoilla joka ilta!” ”olkaa nätisti ja tehkää työtä.”

-Syntymävuodet 1945 ja 1948

-Kävimme **supistettua kansakoulua**, missä oli vain yksi opettaja ja yksi keittäjä. Keittäjä teki hyviä uuniperunoita. **Kouluun piti viedä juurikasveja ja marjoja. Kaikilla oli kasvimaata kotona.**

-Tanssit

-Tanssilavalla tavannut oman kullan

-Iltamat, joissa on ollut runoja ja tansseja

-Töitä riitti maataloilla kovasti

-Maatalon töitä ja kuorolaulua

-Tavattiin **osuusliikkeen kahvilassa**, myöhemmin näytelmäkerhoissa ja tansseissa työväentalolla

-Sota-aikana tutustuin vaimooni. Seurustelu oli hiljaista. Nyt elän leskenä. (mies 90v.)

-Aikuisten **piirileikki**

-Korpelan nuorisotalolla käytiin **tansseissa**, myös sievissä. **Iltamissa lausuttiin runoja. Kävelen ja pyörillä käytiin tansseissa ja iltamissa.**

-Maatalon emäntä jo nuoresta lähtien

-Koska olin ainoa pitkätukkainen tyttö luokalla pääsin aina **prinsessaksi koulun juhlien näytelmiin**

-Riiri käveli pakkasessa sotalomalla seitsemän kilometriä, mutta tyttö ei päästänyt sisälle.

-Jalkaisin **tanssilavalle**

-Huttusen lyylin ompeluoppi. **Ompelukone Signer**

- Vitsi: Alavetelin poika ja Sokojan tyttö. Alavetelin poika pääsi saatille. Kysyi tytön kotona, että milloin saan tulla seuraavan kerran. Tyttö pieraisee. Alavetelin poika kysyy ”Ai tiistaina?”

-Kemiralla ratavartijana. Huolehti ja korjasi rataa.

-Meijerin konehoitaja. Meijeri oli ennen keskustassa.

Nykyään Kaustarissa

-Beatles oli tärkeä. Koko Kansa. Beatles oli ihana.

-Seurantalolla tanssit

Erilliset kategoriat:

Yhteisöllisyyteen liittyvät muistot:

- Kukkuukukkuu (Laulu)
- Tanssit (Kaikki tansseihin viittaavat kommentit)
- ”Hyvää huomenta punahilkka...” (runo)
- Sotalottana etulinjassa. (Toinen asukas kertoi)
- ”Lääkäri Holmbergillä (nimi muutettu) oli Kokkolassa vastaanotto.
Mies tuli vastaanotolle huonossa kunnossa ja Holmberg mittasi kuumeen. Miehellä oli kuumetta 40 astetta. Lääkäri määräsi miehen sairaalaan. Mies sanoi: ”En minä mihinkään sairaalaan onhan minulla ollut kuusissa-kymmenissäkin”
- Holmberg oli Kokkolan yleislääkäri 50v. sitten.
Useampi asukas muisti Holmbergin ja kertoi käyneensä tai, että tiesivä jonkun, joka oli käynyt vastaanotolla.

Mieltä vaivaavat muistot:

- Taxi on tärkeä työ, kunpa se pyörisi, isä osti 60v. lahjaksi, huterä, metriäkään ei oo.
- Mieheni on kuollut, hänet on haudattu Marian hautuumaalle
- Ensimmäinen mies jätti. Tuli avioero. Syynä oli, etteä en voinut saada lapsia.